

## Sisu:

	Lk.
1. Sangari sugu. <i>K. E. Sõõt</i> . . . . .	1
2. IV Soome-Ugri kongressi puhul. <i>Villem Ernits</i> . . . . .	2
3. Eesti-Transsylvania suhteid. <i>Stefan Csekey</i> . . . . .	5
4. Ungari ööl. <i>M. J. Eisen</i> . . . . .	9
5. Päättükk Soome haridustööst. Dr. <i>Martti Haavio</i> . . . . .	10
6. Vesi ja veri. <i>M. J. Eisen</i> . . . . .	16
7. Eesti Ingeri venestamine lõppegu kord! <i>Julius Mägiste</i> . . . . .	16
8. Tervitus Soome-ugrilastele. <i>F. Karlson</i> . . . . .	20
9. Transsylvania kirjanduslikke suurusi. Dr. <i>Joseph Györke</i> . . . . .	21
10. Matkamine keskööpäikese all. <i>Paul Voolaine</i> . . . . .	24
11. Uuema hõimukirjanduse arvustusi:	
1) H. Reiman: Eestlaste rassiline koostis. <i>J. Mägiste</i> . . . . .	28
2) Reino Silvanto: Soome maa, rahvas, kultuur. <i>E. Päss</i> . . . . .	28
12. Hõimukroonikat . . . . .	29
13. IV Soome-ugri kongressi teateid . . . . .	31
14. Magyaryelvü tartalmi ättekintés . . . . .	36
15. Suomenkielinen sisällyskatsaus . . . . .	36

## Pildid:

1. Ungari-Soome-Eesti valitsuse juhid (M. Horthy, P. E. Svinhufvud ja Eesti Riigivanem K. Päts) . . . . .	3
2. Eesti saadikute vahetuse puhul Soomes (A. Hellat ja H. Rebane) . . . . .	13
3. Dr. phil. Joseph Györke (eluloomärkmetega) . . . . .	25

## „EESTI HÕIMU“ TOIMETUSE VAHETUS

on esialgselt saanud paratamatuks ajakirja asutaja ja senise hinge mag. V. Ernitsa pikemaajalise välismaal viibimise tõttu. Uus Akadeemilises Hõimuklubis moodustunud toimetus jätkab üldiselt seniseid toimetamistraditsioone ja loodab, et hõimuhuvilised ringkonnad temale oma lahkete usaldust ja toetust ei keela, vaid nii tellimiste kui kaastööga kõigiti aitavad seda meie ainukest hõimuajakirja väärilisel kõrgusel hoida. „Eesti Hõimu“ kaasandena seni ilmunud lendajakirjad: „Väliseestlane“ ja „Fenno-Ugria teated“, millede ilmumine katkes eelmisel aastal, lakkavad ka nüüd. „Väliseestlase“ aset täidab „Välis-Eesti Ühingu“ poolt ilmuv „Välis-Eesti Almanak“, kuna Fenno-Ugria teated ühendatakse edaspidi hõimukroonikaga.

Toimetus.

# EESTI HÕIM

ASUTIS FENNO-UGRIA JA AKADEEMILISE HÕIMUKLUBI HÄÄLEKANDJA.

Vastutav toimetaja: J. MÄGISTE. Tegev toimetaja: E. PÄSS.

Talitus: Akadeemiline Kooperatiiv, Tartu, Jaani tän. 7. Tel. 63.

Tellimise hind: aastas 1 kroon, üksiknumber 25 senti.

---

IV aastakäik.

Nr. 1—2.

Juuni, 1931.

---

## *Sangari sugu.*

*Pühendus IV Soome-Ugri kongressile.*

*Oleme sangari sugu, tõusnud kes kaljusest kodust,  
Keda on kiigutand kotkas määratu mägede harjul,  
Kellele maruhiil jäine laulnud on uljuse laulu,  
Kuulutand Madjari kuulsust, Kalevi vägevust, võimu;  
Ennustand saatuse käikudes veljile aegade viha,  
Looduse vägede võitlust, vaenlaste kallaletungi  
Kustuva kauguse rüpes, nii ärkava hommiku koidul.*

*Oli see saatuse käsi, oli see tähtede vilge,  
Välgu või tuline juga juhtijaks kosmose hoones —  
Vennad kuid lahkusid idast, otsides asulat vastset.  
Nendest üks peatus Soomes, kodunes kaljusel pinnal,  
Teisele Eesti see meeldis; kolmas kuid igatses päikest —  
Karpadi legendik, mäed võlusid Madjari hinge.*

*Läbi on elatud palju sellest, mis ennustus lausus:  
Palju sest võitude veerdel, palju sest kaotuskäigul.  
Sõdade, katkude kurna, looduse vägede möllu  
Taevas ka valguskiirt heitis, soojuski sigitusküllas:  
Töös ja püüetes ausais elousid tegevus, edu.*

*Oleme sangari sugu, keda on kiigutand kotkas;  
Etu keerises püsiv, seni kui kõneleb rindes  
Ühine verehäääl võimas, ühine keeleski kõla,  
Tung ja igatsus olla vaba ja vabaks ka jääda,  
Et ei iialgi vaibu priiuse huilgav helin  
Vendade, õdede hinges, rõkkavas rõõmus või mures.*

*Püha on elu ja elurõõm, püha on armastus, sõprus;  
Suur ja üllas on õnnevõit elada omale soole,  
Nõnda ka inimsoo peres kõrgete tähiste suunas  
Töötada selleks, et luua üldsuse hüvekski pinda,  
Millel ei ahelad tohi edule takistust tuua\*).* K. E. Sööt.

## IV Soome-Ugri kongressi puhul.

Soomeugri kongressid on õige tähtsaks momentideks soomeugri rahvaste, eriti aga Soome, Eesti, Ungari ja Liivi vastastikusel lähenemises, tundmaõppimises ja kultuurilise ühistöö arendamises. Need kongressid on teatavad kultuurjuubelid, mis korduvad mõne aasta tagant, olles heledamaiks tõusupunktideks igapäevases soomeugri rahvaste lähendamistöös.

Nagu igal alal, nii on ka soomeugri kongresside korraldamisel olnud oma katsetamise ajajärk. Teatavasti algatasid soomeugri kongresside korraldamise koolitegelased, ja esimene kongress Helsingis a. 1921 kandiski „Ühis-Soome Koolikongressi“ nime, kuigi see tegelikult kujunes juba „soomeugri kongressiks“. Teine kongress Tallinnas a. 1924 kandis juba „Soome-Ugri Hariduskongressi“ nime, kuigi siin veel pääasjalikult kooliringkonnad seda kongressi korraldasid ja kogu kongressi kavast oli suur hulk ettekandeid pühendatud haridusküsimustele, eriti kooliolule.

Kolmanda soomeugri kongressi puhul Budapestis a. 1928 tehti ungarlaste poolt huvitav katse korraldada ülevaateid eriti teaduste arenemise kohta Ungaris, Soomes ja Eestis. Peab aga otsekoheselt ütleva, et see katse ebaõnnestus teatava määrani, kuna teadus oli liiga raskesti arusaadav ja seda oli liiga palju harilikule kongressist osavõtjale, liiga vähe aga eriteadlastele, ja kuna viimased polnudki

\*) Vrd. Olionis 1931. a. nr. 2. Homo Primigenius'e kirjutist „Kes matub viimse eestlase?“ K. E. S.

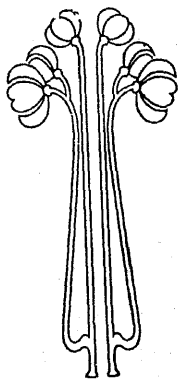
*Ungari — Soome — Eesti valitsuse juhid.*



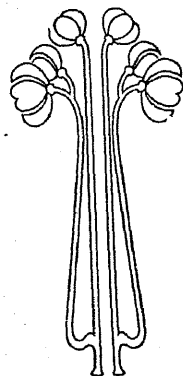
*M. Horthy.*



*P. E. Svinhufvud.*



*Eesti Riigivanem K. Päts.*



eriliselt organiseeritud osavõtuks sellest kongressist, siis jäi kogu kongressi mõõduandev teaduslik osa teatud kombel kuivale, kuna aga tegeliku hõimutöö küsimused õige suurt huvi äratasid ja rikkalikku osavõttu leidsid. Kõigest sellest võiks järeldada, et teaduslike ülevaadete pakkumine soomeugri kongressidel enda otstarbele ei vasta, ja sellest tuleks edaspidi loobuda. Siiski oleks minu arvates see otsus liiga järsk ja kaalumata. Teaduse kõrvalejätmisest üldiselt ei tohiks juttugi olla, kuna see on siiski üks elulisemaist kultuurilise arenemise avaldusist soomeugri rahvaste juures. Teaduslike küsimuste käsitlemist peab aga nii korraldama, et see vastaks oma otstarbele, et see pakuks küllalt huvi teaduste harrastajaile ja et seda korraldaksid teaduslike organisatsioonide ja teaduseharrastajate esindajad i s e. Nii võiks edaspidi organiseerida eriteaduslike osakondi soomeugri kongresside puhul, või mis veel parem, soomeugri teaduslike suvikursusi, kusjuures võiks küsimusse tulla Soomes Jyväskylä ja Ungaris Debreceni suviülikooli kursuste vastav täiendamine ja väljaarendamine, eriti eeskava ja lektorite koosseisu suhtes, arvesse võttes eriti teisi soomeugri maid ja rahvaid, kuna aga Eestis tuleks niisugune suviülikool täiesti uuesti korraldada, umbes nii, nagu seda kavatseti paar aastat enne ilmasõda, Vene ajal (vaata Üliõpilasleht 1915, nr. 6, lk. 149—152).

Tuleb sedagi märkida, et kolmanda soomeugri kongressi korraldamine põhjustas Eestis üldise hõimuorganisatsioonide keskkorralduse Fenno-Ugria asutamise, milline on omalt ideelt, võiks öelda, kõike haarav hõimuharrastuste koondamise suhtes, kuigi see pole tegelikus hõimutöös suutnud rahuldada vahest ehk kõiki nõudeid. See on aga eriküsimus ega kõnele sugugi üldpõhimõtte vastu, vaid juhib tähelepanu ainult tegelikkude korraldusküsimuste energilisema ja põhjalikuma käsitlese tarbele.

Kolmanda soomeugri kongressi tähtsamaks tagajärjeks on teatavasti soomeugri instituutide asutamine Ungaris, Soomes ja Eestis, Ungari haridusministri krahv von Klebelsbergi algatusel. Soomeugriliste teaduste arendamise kokkukõlastamise ülesanne jääbki loomulikult edaspidi nende instituutide ja nende omavahelise kesktöökonna hooleks. Loomulikult sobiks nende ühiskoosolekute korraldamine kõige paremini just ühenduses üldise soomeugri kongressidega.

Tänavu juunikuul Helsingis peetava soomeugri kongressi kavast on pea täielikult välja jäetud puhteaduslikud küsimused. Selle asemel on aga tugevamini rõhku pandud tegelikkudele hõimutöö küsimustele. Tuleb käsitlesele väga tähtis ja laiaulatuslik välissoome-

ugriluse-küsimus, sellega ühenduses ka Välis-Soome ja Välis-Eesti probleemid, siis soomeugri rahvaste tõulise t u g e v u s e küsimus, iga-sugused tegeliku hõimutöö küsimused, Liivi küsimus, hõimurahvaste kirikliku koostöö küsimus, eri kultuurilade (kirjanduse, kunsti, teatri jne.) koostöö küsimused hõimurahvaste keskel jne., — endisele lisaks loomulikult ohtralt tutvumist Soome kultuuriga, maaga ja rahvaga.

1928. aastal võttis Eesti poolt kaugel Ungaris korraldatavast soomeugri kongressist osa üle 300 isiku, 1921. a. Soomes korraldatud kongressist üle 700 isiku. Loomulik on, et meie lähedasel vennasmaal teistkordselt korraldatavast kongressist võetakse osa kaugelt suuremal arvul; ongi juba oletatud üle 1000 ulatuvat osavõttu Eestist ja Soomest, kuna Ungari osavõtt on juba nende ridade kirjutamise puhul üle 500. On ju siin eestlasil keelelised raskused palju vähemad, ja on ju see kongress sellega ühenduses olevate muude ettevõtetega parimaks soome keele tundmaõppimisvõimaluseks, eriti neile, kes juba enne kongressi soome keelega teatud määrani tutvuvad, mis on soovitatav kõigile kongressist osa võtta kavatsejatele. Teiseks on sellest kongressist osavõtt hõlbustatud eriti maa läheduse ja kongressikulude odavuse tõttu, kuna on loota tunduvalt laevasõiduhinna alandust osavõtjate suure hulga puhul, samuti odavaid või osalt hoopis hinnata kortereid Helsingis, võimalikult odavat ühisteitlustamist jne.

Soomesümpaatiad on Eestis elavad olnud juba aastakümneid. IV. soomeugri kongressi puhul avaneb meil võimalus väljendada ja arendada neid sümpaatiad õige võimsal ja tunduval kujul. Loodame, et see sünnib õige suurejooneliselt ja põhjalikult, ja et IV. soomeugri kongress muutub ajalukku püsijäävaks teemärgiks soomeugriliste huvide arenemise alal Eestis, eriti aga Soome-Eesti suhete kõvenemisel ja süvenemisel.

*Villem Ernits.*

## Eesti-Transsylvaania suhteid \*).

Iga sügis toob midagi üllatavat Ungarist. Eelmiseval sügisel tuli kena mustapäine viiulikunstnik ungarlanna, viimasel sügisel aga sattus siia sümpaatlik ungari kunstnik Ungarile kaduma läinud Transsylvaaniast. Kui preili Annus H a v a s s käis Eestis, oli põhjamaa meeste keskel suur ärevus. Nüüd aga meie ungari maalikunstnik

\*) Tallinnas 8. veebruaril 1931. a. korraldatud Transsylvaania-õhtul peetud lõppsõna.

Dezső v. Nagy on eksitanud nii mõnegi valgepäise ja meresilmalise naisõpilase und. See aga pole minu aine. Ei teagi, kas kunstnik Nagy (eestlased ütlevad nagi; „nagy“ aga tähendab „suur“), kas härra „Suur“ oskab maalida või mitte. Et tema aga on parem kunstnik kui statistikateadlane, seda ma olen võinud konstateerida.

Nimelt jõuluvaheajal Ungaris viibides lugesin eesti ajalehtede kõrval ka Tallinna saksa lehte. „Revalsche Zeitung“is“ ilmus 13. jaanuaril kirjutis päälkirjaga „Transsylvanien kunst und volkstum“ („Ausstellung für Kunst und Volkstum in Siebenbürgen“), mis oli nähtavasti meie kunstniku andmete järele koostatud. Säälsis, et Transsylvanias elab umbes üks miljon sakslast ja linnad Nagyszeben (Hermannstadt), Brassó (Kronstadt), Gyulafehérvár (Karlsburg), Segesvár (Schäßburg), Kolozsvár (Klausenburg), Nagyvárad (Großwardein) ja Temesvár on asutatud saksa rüütliordu poolt ja nendes elavad nüüdki veel peaaegu ainult sakslased.

Need andmed on täiesti ebaõiged. Õieti elas Transsylvanias enne maailmasõda 234.000 n. n. „sakslast“ (Sachsen) ja tervelt Ungarilt Rumeenia poolt äravõetud maa-alal elab 539.427 sakslast (1925). Saksa ordu viibis ainult neliteistkümmend aastat Transsylvanias, nii et tal ei olnud aega ülalmainitud linnu asutada. Kolozsváril oli 60.000 ungari elanikku ja ainult õige vähe sakslasi, samuti Nagyváradis. Brassós, kus elas palju sakslasi, moodustasid ungarlased linna elanikkude enamuse.

Asi on siis nii, et Rumeenia praegu n. n. Transsylvanias elab umbes viissada viiskümmend tuhat sakslast ja poolteist miljonit ungarlast. Ungari maalikunstniku statistiliste andmete põhjal oleks karta, et Trianoni rahudiktaadi likvideerimise puhul Saksa riik tahaks endale Transsylvaniat.

\*

Ungarlaste ja eestlaste vahelised suhted on rajatud juba vara, kuid teadlikkuseta mõlema rahva keelesugulusest ning hõimlusest. Tähistatav näiteks on, et XVII sajandi keskelt alates mitmed ungarlased, peaaesjalikult Transsylvaniast, Tartu ülikoolis õppisid, ning võime oletada nende läbikäimist Tartu eestlastega, kuigi nad ei aimanud ungari ja eesti keele sugulust. Hilisemad mälestised kõidavad ungarlasi nüüdse Eesti Vabariigi maa-alaga, mille lõunapoolne osa ühes Tartuga kuulus Liivimaa kubermangu. Kui ungari vürst Transsylvaniast 1576. aastal Poola kuningaks valiti, vabastas ta Liivimaa vene võimu alt.



Ta on saatnud praeguse Eesti-Vene piirini oma valveposte. Tema sõjavägedes võitles seitse tuhat viissada ungarlast, pääasjalikult Transsylvaniast, nende hulgas kaks tuhat kuussada jalaväelast ja Transsylvaniat vojevooda abisalk koosnes kahe tuhande viiesajast isikust. Ivan Hirmsa vastu ettevõetud kolme sõjakäigu järele pakkus tsaar rahu, mis kinnitati 15. jaanuaril aastal 1582 Zaapoljes. Selle rahu põhjal vabastati Liivimaa kaksikümmend neli aastat kestnud Vene hirmuvalitsuse alt.

Kuningas Stefan ei viibinud ise eesti pinnal, ehkki ta omas tiitli „Magnus Dux Livoniae“. Ta oli Liivimaa suurvürst aastast 1582 kuni 1586. Ta oli igatahes ainuke suverään, kes on valitsenud ühtlasi nii ungarlaste kui ka eestlaste üle. Tema, kui oma aja suurimaid riigimehi, nägi juba kuueteistkümnenda sajandi lõpul venelaste edasitungimises suurt hädaohtu õhtumaa kultuurile. Tema kaugeleulatuvaks sihiks oli nimelt esiteks Moskva vallutamine ja teiseks türklaste väljakihutamine Euroopast. Oma eesmärgi täideviimiseks kindlustas ta ka paavsti poolehoiu, sest ta oli arvamisel, et türklaste võimu ainult sel juhul võiks tagajärjekalt nõrgendada, kui katoliku usku valitseja asuks vene troonil.

Balti-saksa ajalookirjandus ei sümpatiseeri Stefan Báthory isikule, sest tema pooldas vastureformatsiooni kuulsa jesuiidi P o s s e v i n o juhatusel. Nii siis on eesti ajalouurimuse lähemaid ülesandeid revideerida seda ajaloo käsitlust hoolsa ajaloolise materjali läbitöötamise alusel. Siin olgu pööratud tähelepanu sellele, et Stefan Báthory oli vabameelne, nii et tema Transsylvaniat nõunikude hulgas leidis alati ka protestante ja tema valitsuse ajal neli tunnustatud usku (katoliku, kalvini, luteri ning unitaari) omasid täiesti ühesarnased õigused. Ka tema endine vastane võitluses Transsylvaniat trooni pärast, tema pärastine väepäälük ja hää sõber Kaspar B é k é s, kellega ta koguni ühes toas magas, oli unitaarlane.

Seda suurem lugupidamine on kuningas Stefanile osaks saanud lihtrahva poolt. Veel tänini on Eestis tuntud tema sõnad, mis ta laskis ütelda 12. novembril aastal 1586 liivi aadlile Neurmühleni maapäeval, et vaeseid talupoegi rõhutakse nende härrade poolt hirmsasti ja vaevatakse raske töö ning halastamatu karistusega, nii et sellest terve maailmas isegi paganate ja barbarite seast kuulda ei ole. (K e l c h, Liefländische Historia, Revall 1695, 420).

Báthory tahtis ka kergendada rahva saatust 4. detsembril aastal 1582 väljaantud „Constitutiones Livonicae“-ga, aga tema sellekohaste kavatsuste teostamist takistas ainult ta liiga varajane surm,

mis tabas teda Grodnos 12. detsembril aastal 1586 kümne ja poole aastase valitsemise järele.

Báthory nähtavasti ei ole aimanud, et ta valitses Liivimaa suurvürstina Ungari hõimurahva üle. Eestlastel oli siis viis aastat ungari valitseja Transsylvaniast. Stefan Báthory ise ei ole olnud Tartus, ta andis aga linnale Varssavis 7. detsembril 1582. aastal uue vabaduskirja ja laskis oma privileegiumi põhjal 9. maist 1584. aastast Tartu vappi krooni panna, mis aga revolutsiooni ajal 1917. aastal on kaduma läinud. Kui Tartu linnavolikogu 17. detsembril 1928. aastal otsustas rekonstrueerida linna vapi, otsustati kahjuks kroon ära jätta „kui hilisema aja lisand, mis praegusel ajal pealegi ebakohane.“ Báthory andis oma privileegiumiga 11. juulil 1584. aastal Valga alevile linna-õiguse. Valga vapi lühikene kõver mõök näitab Ungari, s. t. Transsylvaniana vapi motiive, olgugi, et Valga vapp on annetatud alles Báthory järeltulija, Poola kuninga Sigismundi poolt.

On huvitav mainida, et selle suurejoonelise valitseja sõjavägedes võitles juba neli ja pool sajandit tagasi ungari sõjamehi hõimu maalal, kes vabastasid raske Vene ikke all kannatavad eestlased. Enne maailmasõda ei käinud veel ungari sõdurid nii kaugel oma kodumaast.

Kes teab, kas mõni ungari sõduritest on jäänud hõimurahva keskele? Pole kindel, et tol ajal veresegamine pole aset leidnud. Aastasada hiljem loeme niisugust juhus. Aastal 1708, põhjasõja ajal, möllas katk Saaremaal. Valjala kihelkonnas jäid ellu ainult üks talupoeg ja Gertruta, luteri kirikuõpetaja tütar. Õpetajat nimetati Georg Carponaiks ja ta oli ungarlane.

„Gertruta warf sich dem Bauer als einzigem Mann um den Hals, und da kein Prediger und keine Zeugen aufzutreiben waren, feierten sie ihre Hochzeit, wie die ersten Menschen im Paradies. Dennoch mußte die arme Gertruta sieben Jahre später, im Jahre 1715, auf dem berühmten H... Schämel ihre Sedes halten, wie der Pastor Bürger in einem alten Kirchenbuche angemerkt hat. Das war hart!“ (Buxhōwden, Beiträge zur Geschichte der Provinz Oesell, Riga und Leipzig 1838, 94).

See liigutav lugu on läbi töötatud Aino Kaldal poolt meeolurikkas novellis, pealkirjaga „Gertruta Carponai“. Ilmus tema kogus „Võõras veri“ (Tallinn 1922). Originaal on ilmunud soome keeles, tõlkes ilmus teos ka ungari ja inglise keeles. Aino Kallas märgib, et kihelkonna praegused elanikud, umbes viis tuhat hinge, on muinasjutu järele kõnesoleva paari järeltulijad. Tuntud soome-eesti kirjanik ei ole teatavaks võtnud Georg Carponai' ungari päritolu, et luulevabaduse põhjal truuks jääda oma lemmikideele, plastiliselt tooni-

tada vana vastolu eesti talupoja ning saksa mõisniku vahel. Muidugi on huvitav mõte, et Saaremaa kihelkonna Valjala elanike soontes voolab autentiliste andmete põhjal teatud protsent ka ungari verd.

\*

Nüüd pole enam Eestis Transsylvvaaniast pärit valitsejat. Ungariski ei ole praegu kuningat. Meie vaenlased, kes on võtnud Ungarilt ära kakskolmandikku maad ja kaksteist miljonit elanikku, kardavad ungari kuningat. Ka vabaks saanud Eestis valitseb mitu kuningat, s. t. poliitilised rühmad. Aga rahvas on mõlemas riigis vaba, ja mõtted on vabad, nii et eesti ja ungari vennasrahvaste vahel on juba praegu mitte iialgi aimatud hõimutunne. Seda tunnistab see suur huvi, mille põhjal tuleb juuni kuus Helsingis peetavale IV Soome-Ugri Kultuurkongressile mitusada ungarlast, kes külastavad ka Eestit.

Mu daamid ja härrad! Olen väga õnnelik, et juba kaheksa aastat töötan leinakase ning tumeda kuuse põhjamaisel kodumaal ungari hõimuaate pioneerina. Ma olen aga siin juba vanaks läinud. Mis juustest on veel järel jäänud, on hõbestunud. Nüüd ma mõtlesin ungari verd värskendada. Selleks ma tõin kaasa Lõuna-Ungari Mecseki mägedest Transdanubiast, kust ka minu isa oli pärit, noore ungarlase Tartu ülikooli lektoriks. Lubatagu mul teda Teile tutvustada. Dr. Josef Györke on noor ungari keeleteadlane soomeugri keelte alal. Ta oskab soome, voguli ning ostjaki keelt, nii et loodetavasti ta varsti omandab ka eesti keele. Kuna meie transsylvvaania kunstnik, Dezsó v. Nagy, kahjuks juba lahkub Eestist, siis Dr. Györke peaks olema siin ungari tumeda värvi uueks esindajaks. Nii jääks eesti-ungari suhete aade Stefan Báthoryst saadik Gertruta Carponai kaudu tänapäevani kandvaks ja tulevikus arenemisvõimseks.

*Stefan Csekey.*

## Ungari ööl.

Jes. 21, 11–12.

Kas on öö juba kadumas, vahimees,  
Kas ei koit idas ilutse ehetes,  
Kas ei päeva kuuluta kukkede kari,  
Kas ei hommikut osuta mäestiku hari?  
Või ööema alles kudumas sõba,  
Öö üheksa poja valitsus kõva?  
Kas on pimedusvaimud veel  
Udus Ungari teel?

Elu hirmus on pimedas uduses öös,  
Igaüks seal komistab käies ja töös,  
Vennas võõrdumas kaugel viibivast vennast,  
Ei saa ükski aidata teist ega ennast;  
Küll ta kuuleb kaugelt appihüüdu,  
Aga võimata teostada aitamispiüdu,  
Keha öösised vaimud vaevamas,  
Käsi pisike pimedas!

Ole julge! nii vastab ju vahimees,  
Ei Ungari hukku iganes,  
Kui ka öö veel painajana painab praegu,  
Kogu katse tal ometi ilmaaegu:  
Käes koit juba kuldamas kurbade kulmi  
Ja peletamas pakku painajaid julmi  
Kuked kuulutavad muutusi pea,  
Seda trööstiks tea!

Üles otsima madjari õde ja vend,  
Üles otsima õppuse iga lend!  
Ega kotkas see kõlba hanede parve,  
Iga tund tal maksta õhule arve.  
Hommik hävitab möödunud aja vande,  
Hommik madjarile määrab ülesande:  
Luu Ungarit uut oma rahvale  
Kuni valminud see!

*M. J. Eisen.*

## Päätükk Soome haridustööst.

Johannes Linnankoski ühing „Suomalaisuuden Liito“ („Soomluse Liit“) 25-aastane.

Aastal 1905, üldstreigi aastal, korraldati Soomes ankeet, millele vastasid paljud meie hariduselus teeneterikkad kodanikud. On pea-aegu põnev lehitseda sellele ankeedile saabunud vastuseid: neist tulevad lugeja silmade ette ajad, millede vaim oli hoopis teine kui tänapäevade vaim; kuigi see minevik on nii lähedal, on see siiski meile noorpõlve inimestele nii kaugel, et ajaloo linik on laskunud selle ette andes talle võõra, ebatõelise, vähe hämara kaju.

Tolle ankeedi sisuks oli: mis praegusel silmapilgul on kõige tähtsam Soome rahvale.

Paljud seigad tundusid lugupeetud vastuseandjaile eriti tähtsaina. Prof. Eliel Aspelin-Haapkylä nõuab uut, kord nädalas ilmuvat kultuurilehte; prof. J. A. Palmén, ustavana oma loodusteadlikule ilma-vaatele, soovitas loodusteadusliku õpetuse suurendamise tarvilikkust; torpar (popsnik) W. J. Alhainen nõudis oma maad torpareile, et neist saaks rahuldatud, solidaarsed kodanikud; Arvid Järnefelt jälle nõudis maa eraomandusest loobumist; prof. Yrjö Wichmann kirjutas Kaasanist ja soovis maale uut ülikooli; mag. Lauri Hendell kuulutas igavest rahu ja nõudis relvade mahapanekut; prof. J. J. Mikkola soovis üldse vabastavaid aateid ja seda, et soome keel arendataks kõige teravamaks ja peenemagi inimhõlme väljendajaks; usuteaduse doktor, hiljem piiskopp, Erkki Kaila ütles: „Rahvusvaimu tunnus on rahva keel. Selle tõttu omakeelne kirjandus ja omakeelne uurimistöö on rahva elutingimusteks“. Prof. E. J. Stenij soovis soome sõnastikku; ungarlane Béla Vikár üksikasjalikku soome kirjandusajalugu; ungarlane dr. Szinnyei rahvuslike teadusalade tõhustatud viljelemist. Riiginõunik Otto Donner ütles: „Kuid kõike seda, mis viimasel ajal on läinud valesti, kõike seda pori ja viletsust, mis on levinud üle meie maa, ei saada ühe silmapilguga teha jälle häaks. Seaduse majesteed peab jälle üles ehitatama — ja see peab teostuma seaduse enda vaimus.“ Prof., hiljem vabariigi president K. J. Ståhlberg pidas lähtekohaks endisesse ausse tõstetud seaduslikkust, „mille kindlalt põhjalt ärgu tagakiusamine, sundus, kiusatused pangu meid taganema.“ — ja kohunik Kaarlo Castréni programm oli: „Seaduslikkuse teel edu sihis!“

Neis soovides oli palju hääd, õilsat ja ülevat, kuigi neis oli mõningaid harvu utopistlikegi unistusi. Paljud neist soovimustest on ka teostunud — on saadud uus ülikool, on saadud oma maad torpareile, loodusteaduste õpetust on koolides suurendatud, soome sõnastik on vähenõudlikul kujul olemas, rahvuslike teaduste eest on kahtlemata hoolitsetud — on ka teostunud kirjanik Aino Malmbergi üheainsa kursiivkirjas sõnaga uhkelt esile lennutatud mõte: VAPAUS.

\*

Nende vastuste hulgas oli ka Werner Söderhjelmi oma, mis kuulus nõnda:

Tuleviku suur ülesanne on meie rahva valgustamine. Eri rahvaklasside üksteisele lähendamine.

Tõusku varsti meie hulgast see mees, keda nii kaua oleme vajanud, see suurvaim ja mõtleja, riigimees või luuletaja, kelle võimas sõna sunnib kitsad vaatekohad haihtuma, väikesed südamed laienema, väikesed tülid ja egoistlikud

püüded vaikima ja kõikide meeled kogunema ülevaks, virgaks ühistööks ühise soome isamaa hääks.

See oli lummutus. Need sõnad ei olnud veel jõudnud avalikkuse ette, kui mees, kes nimetas ennast Johannes Linnankoskiks, kuid kelle nime taha varjatud isiksust veel ei tuntud, astus esile. Ka tema programm oli vastus tolele samale, nii viljakale ankeedile — ja tema muutis oma vastuses sõna kõige tähtsam sõnaks vältimatu.

Linnankoski ütleb, teda kurvastavat poliitiline lobisemine — ta soovis selle asemele uut, suurt, vabastavat tööd. On olemas tõsiasi, ta ütleb, millest ei saa mööda minna: kirjandus, keel ja rahvuslik vaim kannatavad säärast kohusetunde, töö ja armastuse puudust, et see on häbiks ükskõik missugusele rahvale tahes.

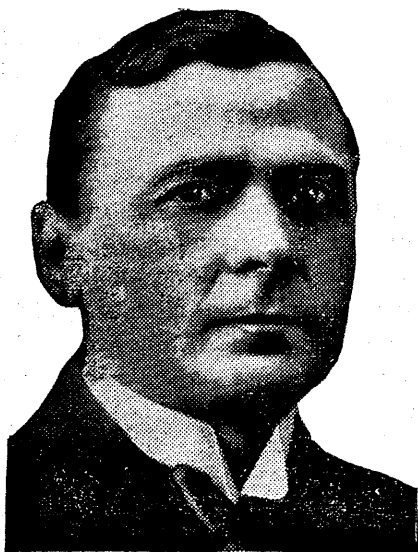
„Oleks tarvis tingimata ühineda, ütleb ta, kahe ja poole miljonine valvel olev rahvus on jõud, mis võib mägesid liigutada. Peaks ühinetama suureks, valdavaks, kogu maad ümberhaaravaks liiduks meie keele ja kirjanduse viljelemiseks ning arendamiseks.“

Selle liidu ülesandeks oleks meie keele ja kirjanduse vastava arengu eest hoolitsemine, maailmakirjanduse tõlkimine, tosinakirjanduse vastu võitlemine, kirjanikkude majanduslik toetamine, kirjandusliku kriitika tõstmine. Ja enne kõike: liidu iga liige lubaks ausõnaga tarvitada soome keelt ikka ja igal pool.

Linnankoski esitatud programm oli siis lühidalt: Aidake kaasa soome keelele ja kirjandusele ning edendage seda. Programm ise praegu tundub ehk kahvatuna ja väheütlevana — kuid kui asetame selle oma aja raamidesse, tolle aja, mis oli erakonnatülides täiesti kärjstatud, märkame selle tõesti seks ühissidemeks, mis võis tõmmata eri leerides üksteist vihkavad kodanikkude ringid ühte. Dr. Aarne Anttila on tabavalt võrrelnud Linnankoski paatoslikku üleskutset vastava Snellmani üleskutsega aastal 1840, kui see meie rahvuslik ärataja väitis: ülikooli juubeli-pidustuste tants olevat tants matustel; meie isamaa vaeseke on aastasadu kestnud iseseisvusetuse kaudu jõudnud niikaugemale, et tal ei ole mingit isamaa-armastust ...

Linnankoski sõnade tagajärjel sündis Soomluse Liit. Selle asutasid Kodukeele Seltsi (Kotikielen Seura) ringis asja arutanud mõned vaimustunud teadlased ja üliõpilased; ja samal päeval, kui see liit 25 aastat tagasi astus organisatsioonide hulka, talle anti teemoo-

*Eesti saadikute vahetuse puhul Soomes.*



*Endine saadik A. Hellat.*



*Praegune saadik H. Rebane.*

naks töö, mille kallal ta siis püsivalt on askeldanud — nime de soomestamine.

„Võiks pidada kõige algelisemate asjade, looduspärimuse vältimatute seaduste hulka kuuluvaks kanda edasi selle rahva nime ja päälkirja, keda ütled end esindavat, ja selle keele kõla, mida emakeeleks tunnistad.

Mis läinud, on läinud, kuid nüüd on viimaks aeg tõusta ja viia sihile see, mis seni on jäänud tegemata. Ja viia korraga, ühtaegu kogu maal, igas Soome kolgas.

On ainult üks tunne, üks tahe, mis kuulutab tuhandeist suist: siitsaadik, mitte kaugemale — olen soomlane nime, meele ja keele poolest.“

Nii kirjutas Johannes Linnankoski väikeses teoses, mille nimi oli: „Nõuanded võõrkeelsete sugunimedega soomestajaile. Kodukeele Seltsi, Soome Nuia ja Üliõpilaste Keskusteluseltsi määratud Nimede-soomestamis-komitee“.

See üleskutse loeti esimest korda Kodukeele Seltsi koosolekul 14. märtsil 1906. a. Siis ei olnud kaht kuudki Snellmani päevani, kui nime de hulgakauka muutmine pidi toimuma. Kümme päeva hiljem oli olemas komitee, kes võttis asja edasiviimise enda hooleks. Varsti oli valmis ka vihik, mis sisaldas ettepanekuid nime deks. 10. aprillil

läks igasse Soome kihelkonda juhivihke, nimedekogusid ja palveid usaldusmeheks hakata.

Kui aprilli 15. päev koitis, teati kuulujuttude järele kõnelda juba kümneist tuhandest nimemuutmistest. Statistika näitas, et oli juhitud siiski — üks, 1. mail kõneldi 100 000 olevat soomestanud enda nime — statistika ei tundnud veel tuhandetki. Kuid siis äkki hakkas komitee töö paisuma — büroo koosseisu oli tarvis alaliselt suurendada, 4. mail oli üliõpilasmajas töös pea ööpäeva 20—30 inimest.

Ja kui maikuu 12. päev koitis, oli võit saavutatud: väidetakse, et 100 000 Soome kodanikku oli varustatud „soome nime ja päälkirjaga“.

Meie oleme tänava pühitsenud selle tähtsa päeva mälestust, päeva, kus rahvustunne meie maal lõi oma kõrgeima laine. „Massiliikumisel on ühistunnet tõhustav jõud“, ütles Linnankoski seda asja ette valmistades; ja ma tean praeguselgi hetkel palju kodanikke, kes liigutusega mälestavad seda kevadpäeva, mil meie rahvas hakkas väljapoole paistma rohkem soomelisemana kui ta seda seni oli olnud.

Nii, tol päeval algas tegevust Linnankoski suurte unistuste Liit, Soomluse Liit. Selle esimeseks sekretäriks ja täideviivaks juhatajaks hakkas Johannes Linnankoski. See oli innustuse liit — ma arvan, et see oli vaid vähesel määral arvestuste liit. Ta hakkas tegutsema uhkete, ülbete liigutustega: ta asutas endale haruosakondi, ta tõstis oma liikmete arvu nelja tuhandeni, ta hankis raamatukogusid maale, ta valmistas soomekeelsete õpiraamatute nimestiku, ta algatas oma häälekandja asutamise küsimuse. Ja provintsiajalehtedesse ilmus osakond: Soomluse Liidu Nurk, kus Linnankoski ülevate sõnadega käsitlesid õigekeelsust, kirjandusküsimusi, raamatukoguasjandust, Liidu ülesandeid jne. Sest ringist sündis Soome Teaduste Akadeemia (Suomalainen Tiedekatemia), meie teaduse tähtsaim ja mõjuvaim asutis, mille sünnisõnad lausus professor Krohn esimese korralise aastakoosolekule järgneval lõunasöögil üliõpilasmajas.

See liit oli innustuse liit. Kuid sellest hoolimata lausus Linnankoski 1906. a. aastakoosolekul:

Nii pidime meiegi, meie suurte lootuste ja väheste teostumiste sugu, läinud kevadel peaaegu unustama — et oleme soomlased. Miski meie keskel ei veere voogudena ega lõõma leekidena.

Ja kui Linnankoski lahkus Liidust, et anduda oma „üksildasele tööle“, hakata kirjutama „Laulu tulipunasest lillest“, nagu ta ütles, Liidu töövormid suuresti tõmbusid kokku. 1909. aastal ei saanud Liidule isegi juhatajat; ametmehi ei saanud koosolekuile. Tõusude ja mõõnade kaudu organisatsioon murdis siiski endale elutee — ta



asutas raamatukogusid, korraldas ettekandeid maal, avaldas ettekandeid haruosakondadele, asutas elujõulise, mitmekülgse albumi „Suomalainen Suomi“, asutas kaitstud nimede nimestikku, jätkas nimede soomestamistööd, algatas piirimaade haridustööd. 1921. aastal sai Liit esimese tunnustuse vaba Soome valitsuselt, väikese riikliku toetuse, mis siit pääle korrapäraselt Liidule antuna on suuresti tugenud tema tegevust.

Selle Liidu sihiks on: „äratada ja kinnitada soome rahvustunnet, tuua soome vaimu meie haridusse ja elutegevusse ning edendada soomekeelset kultuuri“. Praegusel hetkel, pääle seda kui Liidus sündis nn. noorte revolutsioon, on ta elujõuline ja tähtis organ meie kultuuripõllul. Pääle selle, et ta püsivalt peab hoolt nimedesoomestamise eest — viimane tõendus sellest on nimedemuutmine Raja-Karjalas, kus 2000 venenimelist võttis oma isade nime —, ta on ulatanud oma tegevuses veel väljaspoole oma maa piiregi toetades võõrrahvaste surve all elavaid soomlasi Länsipohjas ja Ruijas, hoides Eesti-büroo abil Soome suhteid Eestiga ja Soome-büroo abil Eesti suhteid Soomega, levitades Soome kodudesse rahvuslikku lippu, toetades soome kirjandust oma võimete kohaselt olles esindatud Kirjanduse edendamiskapitalis, mõjutades hõimutööd Hõimukorralduste keskkonnana kaudu jne. Liidu aastaaruannetest võime leida peaaegu lugematuid töövorme, tihtigi väikesi ja vähetähtsaid, kuid sagedasti kaugeleulatuvaid, mille abil Liit on katsunud edasi viia oma asutaja Linnankoski seda aadet, mille ta määritles Liidu Nurgas 1912. a. öeldes:

Kunas soome keel siin maal omandab oma õigused? Sel päeval, kui selle maa tõsiselt soomekeelne, soome rahvas seda ise tahab.

Ja edasi viia seda programmi, mille sama Linnankoski Liidu 1906. a. jaanipäeva-üleskutses määritles, öeldes:

Elav rahvustunne ja rahvuslik iseteadvus on iga rahva elu ja edu põhilisem alus; see on elav läte, millest rahvas alati ammutab endale jõudu ja mille põhjal iga üksiku kodaniku elu saab üldise, kogu rahva arengut mõjustava tähenduse.

Seda on öelnud Linnankoski. Seda oleks võinud öelda ka Juhana Vilhelm Snellman.

Kui Soomluse Liidu tulevikku skitseeritakse, on selge, et Liit ei ole õigustatud astuma sugugi üle oma kõrge isamaalise programmi piiride. Ta peab vastuoksa ikka kindlamini püsima selle piirides.

Soomlus praegu pole Soomes moes, — nii paradoksaalselt kui see kõlabki — ja Soomluse Liit ei ole praegusel hetkel moe-ühing.

Omaval ajal nii võimas soomluse kindlus vallutati hõlpsalt läinud suvel, kui meie arvestus-poliitikud vedasid ta müüride vahele „kodurahu“ puuhobuse. Meie rahval ei olnud veel rahvustundelist kasvatust ega valmisolekut rahvustunde kaitsmiseks.

Kuid: *ille faciet* — meie võime usaldada oma noorsugu. Ta tõuseb ikka, üha uuesti, põlv-põlvelt, et kalkuleerimata kaitsta õigust; temale on selge, mis tähendab õigus. Ja soomlus tõuseb tuhandsti — tal on fœnix-linnu suled; ta tõuseb, kuna ta on tuleviku püha aade.

*Dr. Martti Haavio.*

## Vesi ja veri.

Meri tõuseb, meri mõõnab,  
meri siiski samaks jääb;  
kui vett vikerkaar ka võtab,  
vesi kord taas merde läeb,  
vesi voolab vete juurde,  
voolab välja merde suurde.

Meri kahe hõimu vahel  
hõimu hõimust lahutab,  
hõimul siiski hõimuaade  
lahutusest jagu saab:  
veri veab vere poole,  
veri kannab sillast hoole.

Vesi vedelam kui veri  
vesi hõimusid ei seo,  
veri verele magneediks,  
saadab korda tähtsa teo:  
Eestit, Soomet kokku köidab,  
veri veelgi vahelt võidab!

*M. J. Eisen.*

## Eesti Ingeri venestamine lõppegu kord!

Narva jõesuudmest idapoolse ulatuvat vaevalt kümne kilomeetri pikkust ja laiuti veel vähemat maariba oleme oma iseseisvuse ajal harjund nimetama Eesti Ingeriks. Ja seda õigusega, sest sel maal asub enam kui 1500 meie idarajataguse mitmepalgelise ingeri hõimu liiget, sel maasiilul lehvib meie soomesoolise rahvaluule ime-maa Ingeri ürgne vaim. Ingerimaa, s. t. praeguse Venemaa Leeningradi oblasti, asustus on teatavasti õieti kirju; nimetus ingerlasedki mahutab enese alla isurlaste, äyrämöiste, savakute ja Ingeri (luteriusuliste) (päris)soomlaste ühismöiste, pääle selle asustab seda maad mõnede arvates juba 500 hingele kokkukuivand maa pärisrahvas vadjalased, kümned tuhanded laialipaisatult elavaid hiliseid eesti asunikke ja loomulikult suurel hulgal — eriti maa-ala lõunaosas — mõne

viimase aastasaja jooksul maale siirdund venelasi. See etnograafiline kirjavus on jätnud jäljed ka meie Eesti Ingerile, nii et säääl kõrvuti elutseb kaht liiki ingerlasi — luteriusulisi soomlasi ja kreekakatoliku usku isureid, viimased arvuliselt vahest väikeses ülekaalus. Mõni lugeja arvab, et Eesti vabariigi alla saamisega ka nüüd on küllap rahuldavalt korraldand selle väikese ingeri hõimukillu rahvuslik elu. See on sündindki, kuid kahjuks ainult murdosaliselt. Selle hõimukillu idaosa, Vene piiri ääres asuvad luterlased asustuskeskustega Kallivieres ja Kullakülas, on saand rahvusliku eesti-soome-keelse kooli, nendel töötavad kaksiki haridusseltsi (Ingeri Eesti Haridusselts Kallivieres 1922. a. sügisel asutet ja noorem „noorsoomeline“, käre-rahvuslikum ingeriselts Kullal), millede kohta viimasel ajal küll liiguvad töö intensiivistumise seisukohalt vahest ka soovitavad ühinemiskavatsuste kuuldused, säääl on äsja viidud katuse alla Soome toetusel väike kodune soome koguduse kirik, on saadud meie piirmaade kultuurkapitali ja Soome hõimuorganisatsioonide toetusel korraldada raamatukogusid ning mitmesuguseid kursusi, on ametisse saadud emakeelne (Narvas elutsev) kirikuõpetaja hra Erviö jne. Oma keele ja meelega püsimine hääs kooskõlas eesti riigihõimu ja Eesti riiklusega on siin senise edasiarengu jätkudes igati kindlustet. Ka luterlaste külade vahel asuv kaugelt suures enamuses kreekakatoliku usku Vanaküla on kaasa tõmmat sellest kultuurliikumisest ja on viimasel ajal end täiesti vabastamas Vene tsaari ajal juurduma hakand pajuvenelusest.

Kirjutise päälkirjas puudutet venestamisolukord aga on pääsänd täielikule võimule Eesti Ingeri läänekülas, Narva-Jõesuust paar-kolm kilomeetrit idapool Rosona jõe liivakaldail vastakuti asetsevas Saarkülas ja Väikülas. Suured külad, kokku kindlasti üle saja elamu, puht-isuri päritoluga vana soomesoolaste Hiemäe jalal, on eriti Eesti iseseisvuseaegse „kultuuritöö“ kaudu viidud niisugusesse seisukorda, et noorsoos oma keele oskus on peagu välja suremas, ja seda nimelt vähemas noorsoos, kuna kümnest aastast pääle noorrahvas juba jälle hakkab oskama oma keelt, sest võimatu on end selle oskusest kõrvale hoida kui täiskasvand külarahvas vene keele kõrval visalt tarvitab oma põlist isuri murret. Kust siis see vene keele oskus siia on saand? Peagu puht-kunstlikult, kooli kaudu ja koolis sisseistutet veneluseaustuse ja iseendapõlguse kaudu. Muidugi tähtsaks aluseks on olnud sellele isaisadelt pärit kreekakatoliku usk, mille kui „v e n e“ usu järele rahvas end vastukaaluks ümbruse peagu samakeelseile eestlasile ja soomlasile hakkas pidama „venelasiks“.

Vene ajal oli ju niisuguseid „venelasi“, meil Sise-Eestiski külade-kaupa: külas oli „vene“ kirik, „vene“ kirikukool ja koolis parema edasijõudmise saavutamiseks ning parema ametikoha lootusis pursiti mõnes hästigi eestimeelses majas kodus lastega kas harjutuseks või vahelduseks vene keelt. Kuid kelgi ei tulnud iseseisvuse ja rahvusliku enesemääramise saabudes mõttesegi kinni hoida sellest päälesunnit võõra keele kultusest. Väikülas oli kõik täiesti analoogiliselt, ainult selle vahega, et vene keele oskuse juurdumiseks pind oli soodsam naabruses olevate venelastega (Narva ümbruse küladega, ingerlaste külade vahele äraeksind Karstala vene küllaga, Narva-Jõesuu rikkaste ja võimsate suvitus-„sakstega“) elava läbikäimise tõttu. Ent Eesti riigi alla sattudes ulatas siia oma tiivad vene haridusliit, kes ju on ligidas ühenduses meie tõtt ja õigust moraalselt määrava eesti rahvusliku ülikooli õigusteaduskonna vene emigrantosakonnaga ja kelle püüdeile ka mõningad meie „hääst Vene ajast“ pärit ametnikud suvatsevad olla väga häätahtlikud. Nüüd korruga endisist usutunnistuslikest ebavenelasist tehti tõsivenelased. Väikülast kui ingeri külast tehti ümberkaudse veneluse tugipunkt: endise kirikukooli asemele aseteti siia kuueklassiline vene algkool (kus nüüd õpib ka Tõrvala eestlasi) ja on nüüd aastate viisi tehtud intensiivset „kultuuritööd“ vene haridusselts „Заря-s“. Seda kõik tehti muidugi püha rahvatahte nimel: rahvas tahtvat vene kooli ja vene haridust. Kust see tahtmine tuli, on kergesti taibatav. Väikülas on olnud suurteks haridustegelasteks paar omast külast pärit vene haridusega venestet õpetajat, kes on osand hästi kasutada toda vana juttu veneusuliste venelusest. Mõni väike koolikeelemuudatus oleks võind nende soojale kohale osutada hädaohtlikuks või oleks nõudnud neilt ümberõppimisi ja -hinnanguid, milleks neil paaril pole olnud lusti. Kui mõnel kultuurtegelasest-professoril oleks omal ajal lastud eesti külades ringi sõita ja pidada ettekandeid vene keele suurusest ja vägevusest ning selle õppimise kasust, oleks mõnes pimedas nurgas vahest, kui lisaks veel õpetajad oleksid hakand enese täienduskursuste jne. hirmul asjaga nõusse, tõusnud suur janu vene haridusvalguse järele. Meie põhisäädus jätab vabaks igal oma rahvuse määramise, kuid meie säädused pole veel kahjuks niikaugele arenend (võib-olla sellepärast, et meie õigust e a d u s on tänini veel tugevasti muulaste mõjustet), et sel alal eksijat saadaks kohtulikule vastutusele võtta. Rahvuse määrab keel ja päritolu (mõnelpool koguni riik-kondsus), ja selle tunnuse järele kõnesolevad Eesti Ingeri elanikud pole küüneväärtki venelased (neis küllis elutseb vaid paar-kolm

puhtvene perekonda, ja sega-abeludki venelastega on võrdlemisi haruldased ning seegi täiesti uueaegne nähe), ja kui paar-kolm kohalikku seltskonnategelast-haritlast käänavad oma külarahva venelaksiks, siis on igatahes Eesti riikluse silma all sündind soomesoolise hõimu mahatallamist, mis suurt võõrastust äratav ning millele ka paari hõimuringkondade märgukirjaga on meie võimude tähelepanu juhitud, kahjuks tagajärjeta.

Jah, aga mis keeles siis noile isureile haridust anda, kui neil pole kirjakeelt — üks kultuurkeel peab siin ometi vahendiks olema? Nii jääb õigus pärida. Igatahes mitte vene keeles, on hoopis loomulikumaid isurite kultuurilähteile vahendajaid kui venelased. Võetagu arvesse, et pole olemas mingit isuri keelt, on olemas vaid selline murre, mis oma põhi-iseloomult ja geograafiliste naabrusuhete (Ingeri ja Narva ümbruse eestlased ja soomlased) tõttu on eesti ja soome keelte vahepäälne, viimasele küll oma põhilaadilt vähe ligemal seisev. Eesti kirjakeelele pole ta palju kaugem kui võru-setu murded. Paljas „isurite“ nimetus ei tee temast veel erirahvast, samuti nagu setu ega mulk pole omaette rahvus, millele tingimata oleks vaja vene kultuuri kaitset, nagu ka Kuusalu randlane ja kilomeetrit kolm-neli isuri küladest eemal olevad ja neile keelemurdelt lähedased Kudruküla ja Riigiküla ei vaja venepoolset hoolekannet. Eestlastega need isurid igatahes sidunevad samal alusel nagu mulk või setu, ka usuiliselt nad kõige loomulikumalt liituvad õigeusuliste eestlastega ja riiklik alus ning lähedane eestlastega läbikäimine teeb neile kõige loomulikumaks omaks kirjakeeleks eesti keele. Soomlastega liitumine, lähedasest keelesugulusest hoolimata, pole sellepärast kergesti teostetav. See kirjakeel, nagu mulgi ja setugi külades, tuleb neile õpetada koolis kui oma keel ja tuleb lõpetada nende koolis Väikülas eesti keele kui võõrkeelega naljatamine. Kõige lähima tuleviku küsimuseks peaks seepärast saama eestikeelse kooli teostamine Eesti isurite külis ja aastakümneid kestnud sihiliku venestamise lõpetamine. Eesti hõimumeelsed ringkonnad ei vaiki enne, kui see põliste soomesoolise kultuuri kandjate Eesti riikluse silme all ümbersulatamine leiab otsa.

Isurlane pole eesti rahvusest vaid ainult eesti hõimkonnast, ja sellepärast eesti keel pole nii e o i p s o tema oma kirjakeel — nii aiman mõnd teisitimõtletajat vastu lausuvat. Ma ei lähe enam pikemalt näitama, kuidas see paljalt hõimunimetusel („isurid“) põhjenev „rahvuse“-erinevus on lõppeks päämiselt ainult Narva jõe ja kubermangupiiri loodud ja kuidas kubermangupiiri kadumisega Kudruküla

ja Väiküla vahelt need ajaloo ja oleviku määramisel võivad kuuluda ainult ühisesse eestikeelsesse (või soomekeelsesse) kultuurpiirkonda. Selle tõendamine pole raske. Kuidas saada kirjakeel hõimule, mil veel XX sajandil seda pole ja mis pole täiesti võimeline seda ise enesele looma, selle kohta annab meile eeskuju muidu oma majanduspoliitika ja selle rahvuslikult masendavate tagajärgede pärast laidet Nõukogude-Vene. Vene karjalased ja aunuslased end. Olonetsi (Aunuse) kubermangus, keda keeleteadlased tänini on esitand omaette hõimu- „rahvana“ (liiatigi veel tavalisest kahe rahvana), on saand oma autonoomse maa-ala teiseks riigi- ja kirjakeeleks soome hõimukeele, õigemini öeldud oma läänepoolse kultuurse kirjakeeleni väljaareneid sõsarmurde. See on igatahes hõimukeele ja keelemurde mõistepiiri avardamine, mida ei saa nimetada muuks kui õigeks ja see mõistetõlgitsus peab ka meile omaseks saama, siis lahendame endi rahvuslikult piinlikuks ja etteheitedväärivaks mineva isurite-küsimuse umbsõlme. Isuritele, meie lähimale hõimule, saagu loomulik kultuuriredel — eesti kool ja eesti kirjakeel.

*Julius Mägiste.*

## *Tervitus soome-ugrilastele.*

*Tervitan teid madjari, soome hõim,  
krooni hoidjaid, sampo seppi,  
mind end kannab Kalevi võim,  
kuulsa mõõga alaskätki.*

*Ema üks meid sünnitas,  
sama hällgi hellitas.  
Aasia legendiku luule luikas,  
Volga veed ja Uurali hurmus,  
vägeva looduse ilu ja kurbus  
avarust, igatsust hingesse huikas.*

*Kultuuri kutsed Euroopa tõivad  
meie pere, võitmatu vahva,  
rühkiva, rändava, ründava rahva —  
kõigist ta vetest meie tormtäkud jõivad.*

*Armastame omi kodumaid,  
Ungari veini ja viljavoodu,  
Soome tuhatjärve võlude voogu,  
Kalevla karmi hinge hoogu,  
meie hõimude sigi ja soodu,  
mälestusi õndsaid ja valusaid,  
minevaid, tulevaid muinasmaid.*

*Madjari, Soome ja Kalevi hõim,  
Ida hinge kanga lõim,  
Lääne vaimu koe nide,  
Euraasia sündiva rahvuse side,  
kuule, kuule!*

*Paneme Turaani kangeid seppi  
taguma uue kultuuri ketti  
südamel soojal ja kangel käel;  
krooni, sampo ja mõõga väel  
seome ühte irdunud rahvused,  
keeled, meeled, mõtted ja südamed,  
loome vaimurüütlike löögirühma,  
tulehingil hävitame talvede ühma,  
vaatame surmale julgesti silma,  
vallutame elule kogu maailma —  
edasi, edasi!*

*F. Karlson.*

## Transsylvvaania kirjanduslikke suurusid.

Ungari uusim kirjandus pole enam nii terviklik, nagu enne ilma-  
sõda. Trianon'i rahuga jagunes maa mitmesse ossa. Kirjanduse suh-  
tes loovutas Budapest oma ainuvalitsuse, kuna ilukirjanduslikke  
ühinguid tekib ka väljaspool tükeldatud kodumaa piire.

Uutest kirjanduslikest tulipunktist omab kahtlemata esikoha  
Transsylvvaania. Mitte ainult kvantiteedilt, vaid samuti ka kvalitee-  
dilt annavad Transsylvvaania kirjanikud enesest kiiduväärse tunnistuse.  
Kahjuks ei suuda me selle lühikese mõttekäiguga omandada mingit  
skemaatilist ülevaadet mainitud vaimuelust. Ja võib tekkida kartuski,  
et hakkame maha ehitama ilma vundamendita.

Tõhusaim lüürik Transsylvvaania kirjanikuperes on Ludwig  
Aprily. Ta sündis 1887. a. Brassó's. Erdély (Transsylvvaania) pea-  
linnas (Kolozsvár) sai ta oma hariduse ja hakkas seal keskkooliõpeta-  
jaks. Peale seda elas ta aasta Pariisis. 1909. a. tuli ta Nagyenyed'i,  
kus ta teotseb keskkooliõpetajana. Ilmasõja ajal elas ta pikemat aega  
Lõuna-Prantsusmaal. Ta esimesed luuletised ilmusid „Új Erdély“  
(Uus Transsylvvaania) ja „Pásztortűz“ (Karjusetuli) nimelises Trans-  
sylvvaania ajakirjas. 1929. a. lahkus ta Erdély'ist ja siit peale elab  
„Väike-Ungaris“, kus teotseb „Protestáns Szemle“ (Protestantlik  
Ringvaade) vastutava redaktorina.

Aprily'1 olles juba 30-aastane ilmus ta esimene luuletiskogu  
„Esti párbeszéd“ (Õhtune jutt). Peale selle on ta rikastanud meie

kirjandust veel ainult kolme luuletiskoguga: „Rasmussen hajóbán“ (Rasmussen'i laeval) 1925. a., „Berlin és vers vagy te is“ (Berlin ja ka sina oled üks värss) 1926. a., ja „Falusi elégia (Küla eleegia) 1928. a.

Áprily on vali enesekriitik. Ta luuletiste hulgas pole ainustki alaväärtuslikku. Kirjanduselugudest võime näha, et paljud kirjanikud oma luuletised hävitavad, kui need ise oma olemasolu ei õigusta. Áprily'l langevad selgusetud mõtted juba iseenesest, kuna ta nii vähe on kirjutanud. Kuid mis ta välja andnud, on väärtuslik. Suurem osa tema luuletisist on eleegilised.

Áprily on värvide kunstnik. Me näeme ta oktoobrikuu-puul rikkalikult punaseid marju ja suurima üllatusega imetleme nii ülikirjusid lehti. Ta võtab oma luuleaine loodusest. Tema laul on raskemeelne. Kaljuseist Transsylvaaania mägedest, sujuvalt laskuvaist orgudest ja vulisevaist ojakesist või jälle mühisevaist metsist laulab ta. Aga väga sageli ta laulab oma luuletises ka kunstiajaloost.

Oma iseloomult on Áprily melanhoolik. Pole mingi juhuslik nähe, et ta luuletiste hulgas leidub rohkesti hauakirju, nii näiteks: vennast, ühest õpetlasest, noorest õpetajatarist jne. Ta pessimistlik hing sunnib teda loodusse, mis on vaba hulkade kärast, ja siis kõneleb meile ta tundlik hing loodusest võetud tuttavate sümbolitega.

Ta väljenduse jõud on võrratu. Ent seegipärast on ta luuletised pisut selgusetud, sest mõnikord ei suuda me silmapilkselt taibata ta mõtete põhilaadi. Keegi tema loomingu vaimustatud lugejaist olevat öelnud, et „enne peame kõike seda lugema, mis Áprily ise on lugenud“, ja alles siis saame tast paremini aru. Lugesdes Áprily mõningat luuletist peab mõtisklema ja alles siis võime seda mõista, aga selliseil korral musitseerib see meie hinges imeväärseil keelil.

Tema luuletehnika on haruldane. Ta keel on ungari keele kristallselge tippsaavutis.

Teine tuntuim luuletaja Transsylvaaania kirjanike hulgas on Alexander Reményik, sündinud 30. aug. 1890. a. Kolozsvár'is. Siin lõpetas ta keskkooli ja õppis edasi säälseis ülikoolis. Oma elukäiku algas ta ajakirjanikuna. Tema esimesed luuletised ilmusid „Új Idők“ (Uus Aeg) ja „Hét“ (Nädal) nimelises ilukirjanduslikus ajakirjas. 1921. a. kutsus ta ellu ilukirjandusliku ajakirja „Pásztortűz'i“. Paari aasta pärast loobub ta ajakirja väljaandmisest ja siit pääle on ta end pühendanud kirjanikukutsele.

Tema esimesed värvid on Ungari epigoon-lüürika ja konservatismi šabloonilised häilatused. Pärast Trianon'i tragöödiat esines ta



isamaa-lüürrikuna. Transsylvaania katastroofi äikesest liugusid esile ta laulud, kui elulaulvad linnud. Nood luuletised poindud aga alati küllaldaselt viimisteldud. Ent Reményik pidi laulma, sest haige Transsylvaania lebas ta rinnal. Nende luuletiste ainuke teene on, et nad lootusetule olundile elu ja tulevikku kuulutasid.

Ent Reményik on sündinud kirjanikuks. Ainult soodus aeg ja võimalus olid vajalikud, et esile kutsuda noid varandusi, mis ta hinges peitusid. Kui esimesed äikeserasked pilved välkusid üle Transsylvaania mäetippude ja elanikud märkasid, et nad siiski veel elavad, võis Reményik hüljata talle sobimatu misjoni.

Ta algab enesekirgastamisega. Ta näeb oma enese saatuse melanhoolia rüvetatud olevat, aga ka kogu maailm ja üldine inimsaatus ei paista talle heledamana. Ta võimsaist ohkeist tunneme, et see põrkub süngeimale karile. Nois ohkeis on midagi inimhinge sügavusist. Ta filosoofilisist luuletisist tunneme juba, et nende kõla, konstruktsioon ja vorm võivad pärit olla ainult Reményik'ilt. Filosoofilise luuletajana on ta väljapaistev Ungari mõttelüürika viljeleja.

Ta laulude sisu on rikkalik ja ometi on ta areng selge. Me näeme, kuidas ta mõtteist samm-sammult kujuneb luuletis. Värsikompositsioonilt meenutab ta elavalt Petöfi't.

Ta luuletehnika on suurepärane. Riim ja rütm arenevad paralleelselt mõttega.

Võib olla mitte nii kuulus, kui kaks eelmist, pole Mihály Szabolcska, ent ka tema kirjanduslikud teened on vastuvaidlematud.

Szabolcska on sündinud 1862. a. Óbecskén'is. Oma kesk- ja ülikoolihariduse sai ta Debreczen'is, Genf'is ja Pariisis. 1899. a. on Temesvár'is preestriks. Siin on ta Transsylvaaniat armastanud sama sisendavalt nagu see teda ennastki oma südamesse sulges. Neil aastail tabas meie kirjandust raske hoop, sest Szabolcska sõrmed lakkasid sulge hoidmast.

Luuleaine võttis ta isamajast, perekonnaelust, armastusest, usundist, lembest rahva- ja kodumaa-tundest.

Üllas uudsus ta luulekunstis on modernsele poeesiale vastukäiv naistekultus. Tema kirjanduse maailm on läbi ja läbi harmooniline. Armastus mõjub harmooniliselt ta hingele. „Armastus annab elule helguse ja sära,“ ütleb Szabolcska. Igasugune hingeline viletsus tuleb armastuse puudusest.

Szabolcska värsitehnika on täiuslik.

Lüürikuid leidub Transsylvaanias tänapäev üle 150. Meie aga iseloomustasime vaid neid kolme suurust, kelle kirjanduslik väärtus on saanud üldise, vastuvaidlematu tunnustuse osaliseks oma kodumaal.

*Dr. Joseph Györke.*



### **Dr. phil. Joseph Györke**

on sünd. 21. XII 1906. a. Ungaris, Celldomölk'i komitaadis. Algkoolis käinud Celldomölk'is ja keskkooli hariduse on saanud Pécs'i realgümnaasiumis. 1926. a. alates õppis J. G. Pécs'i kuninglikus Elisabethi ülikoolis prof. Julius Zolnai juhatusel soome-ugri võrdlevat keeleteadust, õiendades 1930. a. cum laude doktori eksami. Väitekiri on ilmunud temal voguli keele atribuutkonstruktsioonist: „Vogul jelzós szerkezetek“. 26. jaan. 1931. a. peale on dr. J. Györke ungari keele lektoriks Tartu ülikoolis. Loodame dr. J. Györke'lt Eesti-Ungari hõimusuhte arendamisel energilist ja tagajärjekat tegevust.

## **Matkamine keskööpäikese all\*).**

### **Rovaniemelt Ivaloni.**

Jaanipäeva ümber on Rovanieme alev oma viimase raudteejaamaga Põhja-Soomes elavaimaks turistide liiklemise ja läbisõidu kohaks.

Siin lähedal algab põhja külmvööjoon, mille tõttu jaanipäeval alevi piirkonnas oleval Ounasvaara mäel viibib mitu tuhat matkajat, et vaadelda kesköö päikest. Kogu suveaja sõidab läbi Rovanieme Põhja-Soome äärmaile ja Põhja-Norrasse ning Rootsimaale mitte ainult huvimatkajaid, vaid ka teenistust- ja töödotsivaid isikuid.

Meie, kaks eesti hõimureisijat, haridusnõunik S. S. ja allakirjutanu, saabudes Rovaniemele ajal, mil ei olnud päikest enam näha

---

\*) Kirjutises on mõningaid asjalisi ebatäpsusi, mida toimetamistöö kiiruse tõttu pole saanud õiendada. Toimetus.

keskööl, otsime kohe üles omnibuse, et sõita Ivalosse, milline küla on Rovaniemelt 295 km põhjapoole. Seal ei loojene päike 2 kuud.

Kell  $\frac{1}{2}$ 10 algab Rovanieme postkontori juurest omnibusesõit. Tee on tasane, kuiv ja hoitakse alati korras. Ivaloni käib talvelgi omnibus. Suvel on muidugi liikumine elav.

Loodus nimetatud teel Ivaloni on enam-vähem ühetooniline. Kahel pool teed aina männimetsad, vaheldudes mõningate kidurate kaskede, pihlakate ja kuuskedega. Viimastel aegadel tekib ikka enam ja enam üksikuid elamuid tee äärde. Vanemaid küli on väga harvasti, kümne-kilomeetriliste vahedega. Suurem kirikuküla Sodankylä on Rovaniemelt 120 km kaugusel.

Sodankyläs oli paarikümne aasta eest umb. 90 laplast, kes olid siia siirdunud loode poolt. Praegu ei teatud neist kõnelda. Küll on aga kõigile teada esimene lapi küla V u o t s o, umb. 200 km Rovaniemelt. Vuotsos elab ka sisemaalt tulnud soomlasi, nagu näit. võõraste-maja-pidaja, kes matkajatele alati kohvi valmis hoiab. Muu seas müüb peremees ka põdrasarvi, mis virnas nurgas seisavad. Ju Sodankylä ümbruse elanikel on põtru, kes aga suvel Jäämere ääres tundrates asuvad. Alles lume tulekul, oktoobrikuul sõidetakse neile järele. Lähemad lapi mehed, kellel on paremad koerad, ajavad põtru igalt-poolt teatavasse aiaga piiratud kohta kokku, kust neid iga peremees kätte otsib. Põdrale on tehtud ju vasikana märk kõrvale, mille järgi laplane oma põdra kaugelt ära tunneb. Tihti lähevad põdrad üle piiri Vene tundratesse. Et neid säält tagasi ajada, antakse laplastele eri luba üle piiri minekuks. Kuna vanemal ajal oli peremehi, kes omasid mitu tuhat põtra, ei ulatu praegusel ajal üksikomaniku põtrade arv mitte enam üle kümnete. Üldse ei ela Soome laplased põdrapidamisest, nagu seda Rootsi laplaste keskel ette tuleb. Vuotso küla laplaste elu ei olnud meil aega pikemalt tähele panna. Ega nüüd nende elu-olu ei olegi teistsugune, kui naabrite soomlaste ja põhja-karjalaste oma.

Rovaniemelt Ivaloni näib mõnda põllulapikest, aga põllupidamisest ei saa ükski siin end elatada. Rukist, kaera, kartuleid ja juurvilja kasvatatakse vaid katseks. Harva kuna õnnistub. Tihti võtab hall maha.

Elatakse karjapidamisest, kalapüügist, jahist, metsatöödest ja mitmesugustest juhuslikest teenistustest, nagu teedeparandused, kraavide ning kanalite kaevamised riigi poolt j. m.

Umbes 30 km enne Ivalot lõpeb mets ja arvad, et oled tundra piirkonda jõudnud. Aga legendikku on vaid 4—5 km kui jällegi algab mets, ja küllaltki jäme männimets. See tundra siin ei jäta seda

muljet, nagu tavalisest oodatakse. Tundra siin on kõrge, kuiv maastik, ei jälgegi madalat, sootaolist ja vesist.

Viimaks, kell 20, oleme jõudnud Ivalosse. Ivalo on väike küla postkontori, apteegi ja võõrastemajaga. Tema külje all voolab Ivalo jõgi, mis suubub Inari järve. Siit on Inari järveni 15 km, kuhu autoga raske ligi pääseda. Inari järv on 120 km pikk ligi 4000 väiksema ja suurema saarega. Et meie oleme otsustanud Jäämereni välja sõita, siis jätame Inari järvele minemata. Kes laplaste elu tahab pikemalt uurida, see peaks küll Ivalost 40 km loodepoole Inari külla sõitma, kus elab ligi 1000 laplast.

Mida enam meie aja järele kesköö ligines, seda enam hakkas meie meeolu langema. Täna pidime nägema keskööl päikese kõrgel olevat, aga nüüd ajas igalt poolt pakse pilvi põhja taevakaarele. Kaks nädalat polnud pilveveerekestki näha olnud, aga nüüd kõige pinevamal silmapilgul taevaskohe pilvi täis. Kõige rohkem hirmu hakkas see tegema, et kui äkki tuleb vihmaperiood, nii et päikest paar nädalat enam ei näe!

Nii ei olnud meil enam palju rõõmu sellest, et saime toa rõduga vastu kesköö päikest. Ainult seda oli näha, et ööd ei tulnudki. Keskööl oli ajalehte lugeda sama selge, nagu päevalgi.

### Ivalost Jäämereni.

Hommikul kell 9 algab Ivalost sõit Petsámole. Meeleolu hakkab paranema, sest pilved jäävad aegamööda hõredamaks. Varsti pääseb matkajate keskel otse pidutuju lahti. Korraga lööb keegi mees oma toreda lõõtsapilli valla ja mitmed laulavad kaasa. Tuleb välja, et mängija ei ole mõni liht-tööline, kel arvasime pilli ajaviiteks ühes olevat, vaid elukutseline pillimees Tampereelt, kes praegu Põhja-Norramaale mängima sõidab.

Omnibuses oli 2 Lõuna-Saksamaa sakslast. Mõned matkajatest tellisid pillimehelt soome rahva- ja isamaalaulude viise, et sakslased kuuleksid. Kui mõnele laulule (näit. porilaste marsile) eesti sõnadega kaasa laulsime, pöördus sõbralikult keegi soomlane küsimisega meie poole: „Oletteko virolaisia? Me luulimme, että olette saksalaisia.“ (Olete eestlased? Arvasime, et olete sakslased.) Küsija oli Oulu linnast riigimaade-ametnik, kes rahvastab Põhja-Soome tühjeid kohti. Nii viis laul hõimlasi kokku üheks sõpruskonnaks.

Korjasime pillimehele mõne marga raha üle hulga kokku ja sõit läks mänguga Jäämereni välja.

Umbes 170 km Ivalost — Salmijärvel — läksid maha sakslased,

kellele seltsisid eraautodega järgisõitnud reisijad, et minna Koltta-köngäs'ele, mis on suurepärasem ja võimsam kosk Põhja-Soome, -Norra ja -Rootsi kohta.

Maakohta, mis algab Ivalo tagamaist ja ulatub Jäämereni, nime-tatakse Petsamoks. Mida enam Ivalost mere poole, seda mägisemaks läheb maapind. Teel on palju kõverikke mägede ja järvede tõttu. Aga seda huvitavam on maastik. Salmijärve mägedel on lund paiguti näha. Kuna täna juhtus haruldaselt jahe ilm vihma ja põhjatuule järele, siis ei imestanud lume nägemine meid sugugi.

Aiaga piiratud metsade vahel juhtus mitmel korral omnibuse ette teele põhjapõder. Jooksis tükk maad ees, enne kui metsa käänis. Iseäranis palava ajaga on nad loiud. Ei jõua häda eestki joosta.

Kella 18 jõuame Petsamo lahe äärde Parkkina kirikukülla, mis on suurim küla Petsamomaal. Siit on ulgumereni veel ligi 20 km. Külas on pank, apteek ja suuremaid kauplusi. Paari kilomeetri kaugusel on Ala-klooster kõrvuti postkontoriga. Siin liigub suvel alatasa turiste, igalt maalt. Kõige sagedamini näeb laplasi, karjalasi, venelasi, rootslasi ning norralasi. Me sõidame Parkkinast veel 5 km edasi *T r i f o n a s s e*, kus peatume. Edasi enam autod ei sõida. Läänud aastal käis siit mootorpaat ulgumerele, viies kaasa turiste. Nüüd seda ühendust ei olnud. Edasisõit Norramaaale ja kaugemale sünnib suuremate laevadega.

### Valaskala.

Paneme pakid võõrastemajja ja astume kohe välja, et ümbrust vaadata. Kui astume sadama poole, jookseb säält autojuht vastu ja hüüab: „Valaskala!“

Ruttame lahe äärde, kus salgake inimesi elavalt vestleb ja naerab. Varsti näeme meiegi, kuidas paarisaja meetri kaugusel tõuseb äkki vee pinnale kahe-kolme meetri laiune pää, visates vett üles, kadudes jällegi vee alla, heites musta saba veest välja. Nii oli paariminutiliste vaheaegade järele valaskala kolm korda näha, kuni ta kaugemale ära kadus.

Kui astume võõrastemajja fotoaparaadi järele, ütleb kaasmatkaja: „Vaat' see oli tükk, mille pärast maksis juba Jäämereni sõita. Nägime valaskala!“ Mina esialgu ei hinnanud seda nägemist palju, andsin aga sõbrale järele, kui võõrastemaja pereemand rootslanna või soomlanna kõneles, et valaskala tuleb lahte aastas üks või kaks korda ja seegi juhtub ainult siis, kui lahte palju silke rändab, keda valaskala taga ajab. Nii et meil olla päris õnne olnud. Teine võib suve siin kolada ega näe valaskalast undki.

*Paul Voolaine.*

(Järgneb.)

## Uuema hõimukirjanduse arvustusi.

„Hõimualaline suursündmus“ tahab olla H. Reimani teos „Eestlaste rassiline koostis“ (ilm. „Looduse“ kirjastusel kevadel 1931, 176 lk.). Töö säeb endale ülesandeks antropoloogiliste (õieti antropomeetriliste) andmete varal tõestada midagi, mis ammutuntud tõsiasi — et eestlased on segatõulise rahvas. Töö kannab täiesti kompilatiivset ilmet, kuna moodustab enesest eestlaste tõumaduste kohta käiva senise kirjandusliku ja käsikirjalise materjali (Weinberg, R. Villems, J. Aul-Klein jt.) kokkuvõtte ja on oma luustiku raasside jaotuse näol saanud päämiselt saksa antropoloogidelt. Teose sissejuhataste ja lõppkokkuvõtete järele otsustades on autor oma sihiks säädnud soomeugri hõimudepere laialipuistamise ja „hõimuromantika“ iganenuse tõendamise, mille ka R. Kangro-Pool oma referaadis „Päevalehes“ s. a. mais on täiesti õnnestunuks tunnistanud: „Kuid meie peame nüüd paljugi ümber mõtlema ja ümber õppima sellest, mis meie noor hariduselu oma varemast naiivses süütuses meile peaaegu nagu pühadustena sisse istutanud.“ Nende „naiivsete pühaduste“ sisseistutajana süüdistatakse keeleteadust, mis lähtuvat soomeugri rahvaste tõulise suguluse aluselt ja sellele olevat rajanud „mõttetu“ hõimuliikumise. Autor on aga ignorant nii soomeugri keeleteaduses kui ka hõimuliikumise alustes, kuna ei ole kuulnud, et soomeugri hõimukeelkonna aluseks ammugi enam keegi asjatundja pole võtnud selle alla kuuluvate rahvaste ühtlast tõulist päritolu, vaid vastuoksa on just nimelt eitatud kõigi nende tõulist ühtlust ja on võetud soomeugri rahvasterühma kooshoitunnuseks keele- ja ürgkultuuri-sugulus. Hõimuliikumine on kultuuriliikumine ja kui nüisugusele jatkub talle täielikult keele- ja kultuuri-sugulusalustest, rassilisi tõendusviisi ümberlõkkemiseid siin ei vajata, samuti nagu neid ei vajata üldse mingi rahva kultuuriorientatsiooni otsinguil. Pikemalt neist asjust võib lugeda s. a. „Päevalehes“ nr. 150 ja 151 J. Mägiste arvustuskirjutises H. R. teose puhul. Nüisugused rasvased päälkirjad nagu R. Kangro-Pooli „Meil puudub alus soomeugritamise hõimulusromantikaks“ on vaid meie hariduselu nooruse peegeldajad. „Soomeugritamise“ teoreetilise aluse alus on esialgu kõigutamatu.

Reino Silvano: **Soome maa, rahvas ja kultuur** (Soome välisministeeriumi ülesandel kirjutatud). Tõlkinud Hella Jürgenstein. Noor-Eesti kirjastus Tartus. Trükitud „Postimehe“ trükkikojas 1930. a. Lk. 151.

Mitte ainult propagandakirjandust, vaid suurel määral ülevaateid ja tähtsaimaid andmeid soome kultuuri eri aladelt pakub see koguteos. Statistilised andmed ja tabelid, nagu üldiselt teada, kipuvad minema igavaks mitteasjatundjale lugejale, kuid autor nagu seda ette aimates on kaunistanud oma töö rikkalikult piltidega. Selleks on valitud päämiselt maastikke kaunimast soome loodusest, aga ka linna arhitektuurist, kunstist, põllupidamisest ja metsaasjandusest. Kaaneilustuseks on võetud Soome vapp (s. o. kuld lõvi punasel tagapõhjal). Kuna soome loodusest on nii palju toredaid pilte ja rikas on eriti kunst rahvapärastest ainetest, siis ei oleks tarvidust juba varem ilmunud pilte korrata. Nii näit. lk. 63 „Vaania talu Lohjal“, lk. 116 „Saima“, lk. 123 „Lemminkäise ema poja laiba juures“ jne. on ju eesti lugejal varem nähtud (vaata Akadeemiline Hõimuklubi: „Soome maa, rahvas ja kultuur“ lk. 22, 59, 139; muide kahju, et hra S. teosel on täpselt sama päälkiri kui äsjamainitulgi, mitte veel trükkist lõppenul).

Neljas esimeses päättükis kirjeldatakse Soome loodust, rahvast, ajalugu, iseisvat Soomet ja selle praegust riiklikku korraldust. Seitse järgnevat päättükki käsitavad Soome majanduslikku elu, nagu: riigimajandust, põllumajandust, metsandust, tööstust, liiklemisolu, kaubandust ja ühistegevust. Raamatu päärõhk ongi soome majandusliku konjunktuuri selgitamisel, kuna soome vaimuelule on pühendatud ainult kolm päättükki. Ühes neist kirjeldatakse praktilist kooli- ja vabaharidustöö korraldust Soomes, kuna kahte päättükki on koondatud ülevaated teadusest ning rahvaluulest ja kirjandusest. Erilist tähelepanu leiab autori poolt ajakirjanduse, millele pühendatakse eripäättükki. Raamatu lõpposas käsitletakse soome eri kunstiharuseid, nagu: näite-, ehitus-, kujutav- ja helikunst. Mõned avaldatud andmed raamatus ei ole päris täpsad. Nii näiteks (lk. 115) mainitakse m. s. et on ilmunud „Soome rahva vanad laulud“, siiaamae 12 köidet. Tegelikult on ilmunud

neid aga seni 16 köidet (Vienan-lääni laule 4 köidet, Karjala laule 2 köidet, Ingeri laule 9 köidet ja Häme laule 1 köide). Kuid komistused ei muuda raamatu üldväärtust. Senisele (konsul Vesterise, G. Sarva, Akadeemilise Hõimuklubi jne. toimetatud) Soomet tutvustavale kirjandusele on raamat teretulnud lisaks ja võib lugejale seda soovitada. Esmajoones peaksid lugema majandusmehed ja kunstnikud seda asjalikku „Soome maa, rahvas, kultuur“ koguteost.

E. P.

## HÕIMUKROONIKAT.

Tüsetöömees, prof. dr. Eino Kuusi,

viimane Soome teadusmees meie ülikoolis, lahkus s. a. juuni alul ühes oma abikaasa pr. Hanna Kuusiga (kes on tuntud Soome naistegelane) Tartust, kus kolm aastat töötas praktilise poliitilise ökonomia õpetajana väga edukate tagajärgedega. Prof. K. tegevus tagab talle kindla aukoha meie kõrgema majandusliku hariduse arenguloos: võraturu põhjaliku õpetajana auditooriumis ja seminarides, eestikeelse majandusteadusliku mõtlemise ja terminoloogia arendajana ning majandusteaduse õppekorralduste elulisiks renoveerijana (tema tänuväärt uuenduspüüded aga kahjuks pole enamasti leidnud väärilist hindamist ja arusaamist asjade käigu juhtijate poolt), viljaka sulemehena oma erialal, soojasõnalise ettekannetepidajana Hõimuklubis ja muus akad. organisatsioones on prof. Kuusi meie akadeemilisele noorsoole andnud väga palju, mis ka tema meie keskelt eemaldudes jääb edasi valgustama, soendama, eestikeelse ülikoolihariduse alal kõigi võõrpuüete kiuste võitlusele julgustama.

Mag. phil. Niilo Kärki surm (sünd. 1897, surn. 6. II. 1931) on raskeks, unustamatuks kaotuseks Eesti-Soome hõimutöötajate ridades. N. K. oli innustunumaid ja teohoogsamaid Eesti sõpru Soome praeguses akadeemilises nooremas generatsioonis, üks neid, kelle algatusel hõimuasi sai Soome üliõpilaskondade ühiseks asjaks, kes oma elutööga (juhtiva kirjastustegelase-na Porvoos) valmistas Eesti ja Soome kirjanduslikke suhteid suurejoonelisel elustama, kes harmoonilise, kultuurse ja humaanse isikuna oma sõpradele Soomes ja Eestis on jätnud püsivad mälestustearded.

Setu leelo õhtu peeti Ak. Rahvaluule Seltsi poolt 18. nov. 1930 Tartu linna Tütarlaste Gümnaa-

siumis kuulsa lauluema Miko Ode mälestuseks. Õhtul esines nooremast generatsioonist rahvalaulik O. Ruusamägi setu rahvariietes, kes ilma kaasitajateta mitu rahvalaulu julgelt leelotas saalitäie publiku ees. Esineja sai suure kiituse osaliseks, kuna kuulajaskond oli saalis täies vaimustuses. Ruusamägi ise on võrdlemisi elava välimusega keskealine rahvalaulik, kes oma lauluoskuse poolest Setus üle maa tuntud. Tema laulude üleskirjutised on peamiselt hr. Sommeri käsi-kogus Petseris, osalt ka Eesti Rahvaluule Arhiivis Tartus.

Loodame, et sarnaseid rahvalaulude avalikke õhtuid esadpidi rohkem korraldatakse rahvaloomingu ja leelo ettekande tutvustamiseks üldsusele, kuna rahvalaul nüüd maaelu kultuuristumisel täiesti on kadumas. Ülejääk õhtu kiitsetulekust saadeti Miko Ode kavatsetava mälestussamba ehitamiseks Petserisse.

Hõimuorganisatsioonide ja „E. H.“ lugejate

poole pöördub toimetus palvega, saata informatsiooni organisatsioonide tegevusest, koolides töötavate hõimuringide ettevõttest, soome keele õpetamisest üle kogu maa jne. Toimetus loodab nende varal järgnevais „E. H.“ numbris anda ülevaateid hõimutööst laiemas ulatuses kui seni. Ka igasugune muu hõimualaline kaastöö lugejate poolt leiab lahket vastuvõtmist ja ajakirja ruumi ning võimaluste kohaselt trükkis avaldamist.

Toimetus.

### AKADEEMILISEST HÕIMULIIKUMISEST.

Alles hiljuti oli akadeemilise pere hõimuliikumise kandjaks pea ainult Akad. Hõimuklubi. Paar viimast aastat on aga siia suure pöörde toonud: hõimutöö on siirdunud üksikuisse üliõpilasorg-esse ja nii võib öelda — kogu Eesti üliõpilaskond on juba hõimumeelne. Vaadakesem alguses siiski lähemalt Akadeem.

Hõimuklubi kui keskorgani tegevust möödunud õppeaastal.

#### A. k. Hõimuklubi üldtegevusest.

Möödunud õppeaasta jooksul on H-klubi korraldanud üldse 10 avalikku koosolekut, neist 3 asjaajamise (1 pääkoosolek, 2 hõimuesinduse koosolekut) ja 7 ettekande-koosolekut. Sügiseseel pääkoosolekul 26. IX 30 valiti juhatus järgmises koosseisus: prof. J. Mägiste (esimees), Ilmar Tõnisson (abiesim.), Linda Leeman (sekretär), Aime Kangro (abisekr.), Karl Peerna (abisekr.), Juh. Libe (laekur), Elli Jaska (ametita liige). See juhatus on püsinud kogu aasta, välja arvatud üliõp. J. Tõnisson, kes 1931. a. alul lahkus, tema asemele tuli juhatusse üliõp. V. Kangro, saades laekuriks, Juh. Libe — abiesimeheks.

Läinud sügisel võttis H-klubi oma esindajate kaudu osa V Soome-Eesti üliõpilaspäevist Helsingis ja esitas enda poolt rea resolutsioone, mis pärast Eesti Üliõpilaskonna esindajatega ühiselt esitati V S.-E. üliõpilaspäevade üldkoosolekule ja vastu võeti.

V Soome-Eesti üliõpilaspäeviks andis H-klubi välja ka „Üliõpilaslehe“ erinumbri, mis sisaldas ühtlasi H-klubi 10 a. tegevuse kokkuvõtte ja tulevikuvaljavaateid.

Üleriikliku hõimupäeva puhul oli H-üliõpilasmajas, kus kõnelesid: prof. S. Üliõpilasmajas, kus kõnelesid: prof. S. v. Csekey: „Hõimupäevaks“, Linda Leeman: „Mika Valtari soome noorkirjanikuna“, I. Tõnisson andis aru V Soome-Eesti üliõpilaspäevist.

7. nov. 1930 korraldas H-klubi üliõpilasmajas piduliku ettekande-koosoleku enda 10 a. tegevuse möödumise puhul. Ettekannetega esinesid sel puhul: prof. H. Moora: „H-klubi algajult“, Ilmar Tõnisson: „Jooni H-klubi saavutusist 10 a. jooksul“, prof. J. Mägiste: „Soome keele osa eesti kirjakeele arenemises“. Sel koosolekul valis H-klubi 5 auliiget, isikut, kes hõimuliikumist suuresti edendanud: pr. Hilja Kettunen, prof. L. Kettunen, dr. E. Virányi, dr. Oskar Kallas, prof. M. J. Eisen. Öhtu lõppes koosviibimisega teelauas.

#### Liivlaste jõulupuu.

Detsembri kuul korraldas H-klubi korjanduse 30 korjanduslehega liivlaste jõulupuu hääks, mis õnnestus võrdlemisi

hästi. Korjanduslehed olid suurelt osalt Tartus, osalt ka väljaspool (Pärnus, Läänemaa semin., Tallinnas). Sisse tuli kr. 319.46 rahas ja kr. 122.70 asjade kaudu. Sellest määras H-klubi juhatus 100 kr. Lutsi eesti algkooli hääks P. Voolaine korraldusse, ülejäänud osa ühes asjadega viis dr. O. Loorits isiklikult liivi lastele.

H-klubi on kaalunud ka suurema akadeemilise peo-õhtu korraldamise võimalust Liivi rahvamaja ehitamise hääks, kuid üldse raske majandusliku seisukorra ja üliõpilaskonna ülekoormatuse tõttu toetusnädala kaudu, jäi see kavatsus teostamata.

10. II 31 H-klubi koosolekul kõneles dr. O. Loorits oma Liivi-reisi muljeist ja liivi rahva praegusest seisukorrast, millest selgus, et H-klubi jõululingitused liivi lastele on suuresti õhutanud ja julgustanud liivlasi omis rahvuslikes püüdes.

#### Kalevala-õhtu.

H-klubi Kalevala-õhtu oli 27. II 31, kus pidas ettekande Soome üliõpilane M. Peltoniemi: Kalevala kultuurilisest mõjust Soomes, prl. E. Jaska esitas deklamatsioone Kanteletarest, Ilmar Tõnisson kõneles Soome tõu psühholoogiast. Öhtust, mis lõppes koosviibimisega, oli eriti rohke osavõtt.

#### Ungari õhtu.

17. III 31 korraldas H-klubi Ungari rahvuspiha puhul Ungari-õhtu. Ettekanded olid: prof. S. v. Csekey'lt: „Ungari ja sugurahvad“, milles selgitati ungarlaste, soomlaste ja eestlaste kultuurilist osa Ida ja Lääne vahel; pastor Vizkok'ilt kõne „Vabadusest“ (saksa k.); prof. J. Margilt: „Ungarlased soomesugu keelte uurijana“. Teelauas koosviibimisel lauldi ungari laule ja prl. Normak esitas deklamatsioone Petõf'ist.

Viimasel ettekande-õhtul käesoleval kevadel 28. apr. 1931 esines ülikooli uus ungari keele lektor dr. J. Györke ettekandega „Ungari uusimast kirjandusest“, andes ülevaate kolmest nooremast ungari kirjanikust (saksa k.). Kõnet illustreerisid deklamatsioonid prl. E. Jaskalt. Lõpuks anti informatsiooni IV Soome-Ugri kongressist.

Hõimuesinduse koosolekul 29. apr. 1931 kaaluti Ü. S. „Põhjala“ algatusel tõsisemalt Soome Üliõpilaskonna poolt algatatud ingeri hõimu killustamise vastu väljaastumist. Hõimu-



esinduse koosolek, millest võttis osa üle 10 üliõpilasorganisatsiooni esindaja leidis üksmeelselt, et eestlasi puudutab Ingeri raske olukord samuti kui soomlasi. Otsustati Üliõpilaskonna Edustusele teatavaks teha järgmine resolutsioon: „Eesti Üliõpilasorg-ide Hõimuesindus on pidanud tõsise kurbusega nägema ingeri hõimu killustamist nõukogude vabariigis. Ingerlaste teadlikkude sugulastena eesti üliõpilased soovivad asjaolude ligemat selgitamist. Ses mõttes eesti üliõpilasorg-ide Hõimuesindus avaldab oma ühistunnet soome hõimuorg-ide püüetele ingerlaste seisukorra parandamiseks ning loodab, et neil on tagajärgi.“

Hiljem ühines Üliõpilaskonna Edustus sama resolutsiooniga ja see saadeti Soome suuremale hõimuorg-ile.

H-klubi käesoleva aasta suuremaks ettevõtteks on olnud veel hõimuraamatukogude asutamise algatus, mis oli V Soome-Eesti üliõpilaspäevade vastava resolutsiooni teostamine. Selle põhjal nähti ette, et kummagi maa üliõpilaskond hangib teisele kingitusena enda raamatukogu, s. o. eesti raamatukogu Helsingi ülikooli juurde ja soome raamatuk. Tartu ülikooli raamatukogusse. Juba enne jõulu pöördus H-klubi suuremate eesti kirjastuste poole, esialgu Tartus, annetada kõigist seniilmunud raamatuid, nii teaduslikest kui ilukirjanduslikest, 1 eks. eesti raamatukogu korraldamiseks Helsingi. Seni on kõik kirjastused lahkest vastu tulnud ja raamatuid lubanud. Esimene saadeti eesti raamatuid — Eesti Kirjanikkude Liidu kirjastuselt — läsksi H-klubi poolt juba jõulu paiku Helsingi. Vahepeäl on asi vähe seisnud, kuna Soome Üliõpilaskond pöördus samuti oma maa kirjastuste poole ja ootas neilt kingitusi. Mai kuul jõudiski Tartu Ak. H-klubile esimene saadeti soome raamatuid ühes teatega, et Soome

suuremad kirjastused on samuti lahkest vastu tulnud raamatute kinkimises. Nii on oodata edaspidi teisi saadeti. H-klubi kavatseb raamatuid paigutada Tartu Ülikooli raamatukogusse, kus nad jäävad üldiseks tarvitamiseks. Soome Üliõpilaskonnal ei ole seni veel selgunud, kuhu saab paigutada Eestist kingitavad raamatud, loodetavasti Helsingi Üliõpilaskonna raamatukogusse. Raamatukogusid tuleb muidugi edaspidi alatasa täiendada, kuna nüüd on tehtud alles esimene algatus.

#### Soome keele kursused.

Hõimuklubi korraldas umb. 3 kuulise kestvusega (1½ kuud enne ja 1½ kuud pärast jõulu) praktilist laadi soome keele kursused H-klubi liikmeile. Sektoreiks olid pr. Aino Suits ja prof. J. Mägiste. Kursused olid maksuta. Osa võttis alul umb. 30 inimest, hiljem vähenes see arv, nähtavasti sobiva aja mitteleidmise tõttu jooksva ülikooli õppetöö kõrval.

#### E. Ü. S. i h õ i m u õ h t u i s t.

Üliõpilasorg-ide hõimuettevõtteist võiks mainida Eesti Üliõpilaste Seltsi Soomeõhtut 6. det. 1930, Soome Vabariigi aastapäeva puhul ja sama org-i Ungariõhtut 15. III 31.

#### Kontakt Soomega.

Üliõpilasorg-id on Soomega elavas kontaktis olnud oma sõpruslepinglaste kaudu, korraldades vastastikku külas-käike aastapäevade, suvipäevade ja muude ettevõtete puhul, üliõpilasvahetust suveks jne. Seni on kõik Helsingi Üliõpilaskunnad sõpruslepinguid sõlminud eesti üliõpilasorg-ega, pääle Varsinais-suomalaise osak.

Nii on üliõpilaste hõimuliikumine paisunud nii laiaks, et lähema kirjelduse võiks sest saada vaid iga üksikorg-iooni enda tegevuse ülevaatest.

Linda Leeman.

## IV SOOME-UGRI KONGRESSI TEATEID.

Asutis „Fennö-Ugria“ teadete järgi on kongressile registreeritud umb. 450 eestlast ja umb. 500 ungarlast. Harrastusringide järgi on eestlasi registreeritud: 1) „keskkooliõpetajate ringi“ — 11, 2) „algkooliõpetajate r.“ — 61, 3) „vaba- ja rahva-haridustöötajate r.“ — 25, 4) „rahva tervishoiu r.“ — 6, 5) „kaitsevalmisoleku esindajate r.“ — 11, 6) „arstide r.“ — 6, 7) „kirjandus-kunstilise r.“ — 45, 8) „usulistest asjade r.“ — 11, 9) „majanduslikku r.“ — 17, 10) „ühiskondliku hooliduse r.“ — 7, 11) „vaimlise töö tegijate r.“ — 4, 12) „naiste ühiskondliku tegevuse r.“ — 12, 13) „hõimutöö tegijate r.“ — 24, 14) „välisrahvaste esindajate r.“ — 3, 15) „üliõpilaste r.“ — 23.

Ekskursioonile on end üles andnud: 1) Turu matkale — 16, 2) Lohja m.

— 12, 3) Tampere m. — 7, 4) Lapua m. — 2, 5) Jyväskylä m. — 5, 6) Imatra m. — 61, 7) Kuopio m. — 5, 8) Oulu m. 12, 9) Petsamo m. — 6.

Kongressi eestipoolsed referendid on järgmised: üldreferaadid: 1) prof. J. Uluots: „Eestlased ja sugurahvad ilmaajaloo kohtu ees“; 2) prof. J. Mägiste: „Hõimuliikumise minevikust, olevikust ja tulevikust“; 3) dir. P. Kaljot: „Tähiseid hõimrahvaste koostöök“.

Harrastusringides refereerivad:

- I. „Keskkooliõpetajate r:s“ — O. J. Kiesel: „Gümnaasium enne ja nüüd“.
- I-a. „Koolinõunikude r:s“ — G. Ollik: „Koolinõunik Eestis“.
- II. „Algkooliõpetajate r:s“ — Chr. Brüller: „Rahvakool Eestis“.
- „Vaba rahvaharidustöötajate r:s“ — E. Vender: „Vabaharidustöö Eestis“; J. Rummo: „Rahvaulikoolid Eestis“; A. Meikop: „Külanoorsoo küsimus Eestis“.
- III. „Skoutlikul alusel tegutsevate org-ide r:s“ — J. Tederson: „Noorte kotkaste org-ioon Eestis“.
- IV. „Rahva tervishoiu liikumise esindajate r:s“ — J. Nyman: „Lastekaitse korraldus Eestis“.
- V. „Kaitsevalmisoleku esindajate r:s“ — A. Treufeldt: „Vis pacem — para pacem“.
- VI. a) „Arstide r:s“ — referent teadmata; b) „Rohuteadlaste r:s“ — J. Lill: „Eesti apteegiseaduste juriidiline külg“; R. Vallner: „Eesti farmaatsia saavutisist rahvusliku teaduse ja teadusliku kutse loomisel“.
- VII. „Muusikute r:s“ — prof. J. Aavik: „Eesti Lauljate Liidu tööst ja selle arenevõimalustest seoses hõimukultuuri liikumisega“.
- VIII. „Usuliste asjade r:s“ — prof. H. B. Rahamägi: „Diasporaattöö eestlaste keskel“.
- IX. a) „Põllumajandusliikude kooperatiivide r:s“ — referent teadmata; b) „Tööstuse ja kaubanduse r:s“ — A. Tamman: „Ühistegevus Eesti rahvamajanduses“.
- X. „Sotsiaalse tegevuse r:s“ — A. Mahoni: „Seltskonna koostöö kuritegevuse vastu võitlemise alal Eestis“.
- XIV. „Välisrahvaste r:s“ — V. Ernits: „Välissoome-ugriluse küsimus“.
- XV. „Üliõpilaste r:s“ — „Üliõpilas-elu ja -korraldused Eestis“.

Kongressi eestipoolseks üldjuhatajaks on dir. A. Veiderman, üldsekretäriks dir. O. J. Kiesel. Vabariigi valitsuse esitajaks on dir. G. Ney määratud.

Kongressi kantselei asub Helsingis Rootsi Normaallitseumis, Unioni tän. 2. Sõiduga ühenduses olevaid küsimusi:

**J a o t u s l a e v a d e l e** (15. VI. 31) sünnib järgmiste põhimõtete alusel:

- a) „Suomi“ ja „Express’iga“ sõidavad välja (homm. kell 4 Tallinnast):
  1. E. M. O. koori liikmed (tasuta ühiskorter) . . . . . ca 120 is.
  2. Riigi tööstuskooli orkester (tasuta ühiskorter) . . . . . „ 45 „
  3. Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühingu rahvatantsijate grupp (tasuta ühiskorter) . . . . . „ 15 „
  4. Üliõpilased ja õpilased (tasuta ühiskorter) . . . . . „ 40 „
  5. Maksulisse ühiskorterisse asujad . . . . . „ 200 „

Kokku umbes 420 is.
- b) „Bore I“ sõidavad välja (homm. kell 10 Tallinnast):
  1. Kongressi Eesti peatoimkond, juhatus, ametlikud esindajad, referendid (abikaasadega).
  2. Kongressi Ungari peatoimkond, juhatus, ametlikud esindajad, referendid (abikaasadega).
  3. Ungari üliõpilaste koor.
  4. Kõik ülejäänud eestlased (hotell ja hospits).
- c) „Viola“ ja „Ebba Munck’iga“ sõidavad välja (homm. kell 10 Tallinnast):

Kõik ungarlased peale nende, kes asuvad „Bore I-le“.

**Ü l e s ö i t .**

1. Ülesõidu ajal jagatakse kongressist osavõtjaile korterisedelid välja:

Hotell „Fennia“ (Mikonkatu 17, tel. 20546) — valged, hospiitsid — rohelised, tasuta ühiskorter (Punavuorenkatu 10) — sinised, maksuline ühiskorter (Ratakatu 8) — kollased.

2. Jagatakse reisijad jõukudesse vastavalt nende korterisse asumisele ja huviringkonnale, kusjuures igale jõugule määratakse oma juhataja, jõugud kannavad järjekorra numbrit (I, II, III jne. jõuk).
3. Kõik pakid varustatakse korterite-sedelitele vastavas värvis papp-tükki-dega, millele on kirjutatud korteri aadress.
4. Jagatakse välja kongressimärgid.

P ä r a l e j õ u d m i n e.

- a) „Suomi“ ja „Express“ (kell 8.30 homm.).
  1. Suomenlinna'st mööduvad mõlemad laevad korraga. Samuti sõidavad nad korraga sadamasse.
  2. Suomenlinna'st möödudes tervitab soome sõjaväe orkester, vastab eesti õpilaste orkester.
  3. Sadamasse sõites mängib „Suomil“ eesti õpilaste orkester; 300 meetri kaugusel kaist peatub ta mängimises.
  4. Kai äärde minekul mängib kail asuv soome orkester Eesti hümn.
  5. Pärast hümn tervitavad tulijaid kailt: 1. Kongressi peatoimkonna esindaja. 2. Helsingi linnaeja, prof. Tulenheimo. 3. Eesti saadik, minister H. Rebane.
  6. Tervitustele vastab „Suomi“ pardalt kongressi Eesti peasekretär V. Neggo.
  7. E. M. O. koor laulab Soome hümn.

- b) „Bore I“, „Ebba Munck“ ja „Viola“ (kell 14.30).

Päralejõudmisel on sama kava, mis eelpool, ainult selle vahega, et Suomenlinna tervitusele vastab Ungari üliõpilaste koor ja sadamasillalt tervitab kolmandana Ungari saadik minister dr. M. Jungert, neljandana Eesti saadik minister H. Rebane. Tervitustele vastab kongressi Eesti peatoimkonna esimees dir. A. Veiderman, mille peale Ungari üliõpilaste koor laulab Soome hümn.

M a a l e m i n e k.

Sadamasse on koondatud sõidu- ja veoautod, milledest viimased on varustatud külgedel vastavate värviliste plakatitega selleks, et reisijad teaksid, kuhu paigutada oma pakid. Näit.: kollaste korterisedelite omanikud asetavad oma pakid kollaste plakatitega varustatud veoautodesse, rohelised — roheliste plakatitega varustatud veoautodesse jne. Sõitjad toimetavad pakkide viimise veoautodele jõukude kaupa ja asuvad ka ise jõukude kaupa neid ootavaisse sõiduautodesse, kes nad viivad vastavatesse korteritesse.

K A V A.

E e l p ä e v a l, 15. V I.

Kell 8—18. Kongressikantselai avatud Rootsi Normaallütseumis (Ruotsalainen Normalilyseo, Unioninkatu 2).

Kell ½9. „Suomi“ ja „Express“ saabuvad Tallinnast, tuues kaasa esimesi kongressikülalisi. Vastuvõtt tollimaja ees.

Kell 12—1. Lotade (naiskodukaitse) poolt korraldatud odavahinnal. söömisvõimalus kongressi einelauas Kaardi maneežis.

Kell 14. „Bore I“, „Ebba Munck“ ja „Viola“ toovad Tallinnast viimased kongressivõõrad. Vastuvõtt tollimaja ees. Selle järele juhtivate tegelaste nimekaartide läkitamine Soome peaministrile.

Kell 16—17. Soome Marta-liidu vanade ja rahvapäraste käsitööde näituse avamine kutsutud võõrastele Soome Normaallütseumis (Suomalainen Normalilyseo), Ratakatu 4.

Kell 17. Kongressi peatoimkonna tutvustamiskoosviibimine tegelastele Hotell Fennias, Mikonkatu 17.

Kell 17—18. Kohvi ja tee kongressi einelauas.

Kell 17—19. Avatud Soome Marta-liidu käsitöönäitus Soome Normaallütseumis (Suomalaisessa Normalilyseossa, Ratak. 4; kongressi osavõtjaille maksuta).

Kell 18—19. Ungari rahvakunsti näituse avamine kutsutud külalistele Rahvamuseumis.

Kell 20—21.30. Ungari üliõpilaste kontsert ülikooli aulas.

Kell 22. Vastuvõtt Ungari ministri, dr. M. Jungerthi juures Ungari saatkonnas, Pohjoisranta 4.

#### Esimesel kongressipäeval, 16. VI. 31.

Kell 8—18. Kongressikantselei avatud Rootsi Normaallütseumis (Ruotsalainen Normalilyseo, Unioninkatu 2).

Kell 8—10. Kohvi ja tee kongressi einelauas.

Kell 10—17. Soome Marta-liidu käsitöönäitus Soome Normaallütseumis (Suomalainen Normalilyseo), Ratak. 4; käsitöid demonstreeritakse eriti kella 13—14.30; kongressist osavõtjaile sissepääs vaba.

Kell 10—15. Rahvamuseum (Kansallismuseo) ja seal olev ungari rahvakunsti näitus, kongressist osavõtjaile sissepääs vaba.

Kell 10—11. Avajumalateenistus Johannese kirikus. Altari palve soome, eesti ja ungari keeles.

Kell 11. Juhtivate tegelaste nimede kirjutamine presidendi vastuvõtu raamatusse.

Kell 11.30—13. Avapidu Kaardi maneežis: 1. Sibelius, Finlandia — Helsingi linnaorkester prof. Robert Kajanuse juhat. 2. Kongressi avamine — Soome Vabariigi Presidendi poolt. 3. Avakõne — prof. E. N. Setälä poolt (20 min.). 4. Kolm laulu — „Suomen Laulu“ poolt. 5. Võõraste tervitused: Ungari (kongressi toimekonna, valitsuse edustaja, Haridusministri edustaja — à 5 min.). Eesti (sama à 5 min.). Ingeri, Karjala, Liivi, Syrjäni, Länsi-Pohja, Ruija, Väliissoome (à 3 min.). 6. Kolm laulu — „Laulu Miehet“ poolt. 7. Sibelius „Tule sünd“. Orkester ja koorid. H ü m n.

Kell 13—14. Lotade poolt korraldatud söömisvõimalus kongressi einelauas.

Kell 14.30—16.30. Koosolek ülikooli aulas.

Kell 16.30—17.30. Kohvi ja tee kongressi einelauas.

Kell 17.30—19.30. Harrastusringide koosolekud: hõimutöötegijad Vana Üliõpilasmaja aulas (Vanha Ylioppilastalo); algkooliõpetajad Rahvusteateris (Kansallisteatteri).

Kell 20—21.30. Soome-Eesti-Ungari solistide kontsert ülikooli aulas. Soomefilm. Eesti-film. Ungari-film. Rahvusteater (Kansallisteatteri). Rahvalava (Kansannäyttämo).

Kell 22. Vastuvõtt minister H. Rebase juures Eesti saatkonnas, I. Kaivo puisto 20.

Kell 22. Vastuvõtt Soome-Ungari seltsis Merenkävijät (ainult soomlased ja ungarlased).

#### Teisel kongressipäeval, 17. VI. 31.

Kell 8—18. Kongressi kantselei avatud Rootsi Normaallütseumis (Ruotsalainen Normalilyseo), Unioninkatu 2.

Kell 8—9. Kohvi ja tee kongressi einelauas.

Kell 10—17. Soome Marta-liidu käsitöönäitus Soome Normaallütseumis (Suomalainen Normalilyseo), Ratakatu 4; töid demonstreeritakse eriti kella 13—14.30; kongressist osavõtjaile sissepääs vaba.

Kell 10—15. Rahvamuseum (Kansallismuseo) ja seal olev ungari rahvakunsti näitus avatud; kongressist osavõtjaile sissepääs vaba.

Kell 9—10. Üldkoosolek ülikooli aulas.

Kell 11—12. Lotade poolt korraldatud söömisvõimalus kongressi einelauas.

Kell 12—14.30. Käik Seurasaarele, kuhu minnakse Kaardi turult (Kaardin tori) omnibussidega kl. 12 ja kust tullakse tagasi samadel omnibussidel või laevadel kell 14. Seurasaarel järgmine kava: 1. Vabaõhu muuseumi vaatlemine. 2. Vikingilaevasõit saare kalda ääres Kansaliskuoro muusika saatel. 3. Puhkpillide orkester (Valge kaardi orkester). 4. Deklamatsioon. 5. Katkend ingerlaste pulmast. 6. Katkend karjalaste pulmast. 7. Rahvatantsud (eestlaste poolt). Mängib saarel T. Ussisoo orkester. Kärastavad joogid.

Kell 15—16.30. Soome Marta-liidu poolt korraldatud vanade rahvariiete demonstratsioon Kaardi maneežis.

Kell 15—17. Harrastusringide koosolekud; hõimutöötegijad Vana Üliõpilasmaja aulas; üliõpilased Vana Üliõpilasmaja muusikasaalis.

Kell 17—18. Kohvi ja tee kongressi einelauas.

Kell 17. Vastuvõtt Soome Vabariigi Presidendi juures.

Kell 18.30—20. Öhtune hardushetk Johannese kirikus kolme piiskopi osavõtul.

Kell 21—23. Eesti oratoorium „Hiioipi“ ettekanne Johannese kirikus.

Kell 20.30. Kirjanikkude vastuvõtt Kaisaniemi restoranis.

### Kolmandal kongressipäeval, 18. VI. 31.

Kell 8—18. Kongressi kantselei avatud Rootsi Normallütseumis (Ruotsalainen Normalilyseo), Unioninkatu 2.

Kell 8—9. Kohvi ja tee kongressi einelauas.

Kell 10—17. Soome Marta-liidu käsitöönäitus Soome Normaallütseumis (Suomalainen Normalilyseo), Ratakatu 4; töid demonstreeritakse eriti kella 13—14.30; kongressist osavõtjaille sissepääs vaba.

Kell 9—11. Üldkoosolek Ülikooli aulas.

Kell 11.30—12.30. Lotade poolt korraldatud söömisvõimalus kongressi einelauas.

Kell 12.30—13.30. Toimkondade ühine koosolek Ülikoolis.

Kell 13.30—15. Harrastusringide koosolekud: üliõpilastel — Vana Üliõpilasmaja muusikasaalis.

Kell 12—13.30. Alice Takacs'i viiulikontsert Ülikooli aulas.

Kell 15—16. Kohvi ja tee kongressi einelauas.

Kell 16—17.30. Lõpupidu Kaardi maneežis: 1. Puhkpillid — ühendatud sõjaväeorkester. 2. Koorilaul — Sortavala Seminari öhtukoor. 3. Kõne. 4. Rahvapärased ettekanded: (Setude kandlemäng ja improvis. koorilaul. Eesti ingerlaste leelutused. Liivlaste laul). 5. Kõne Ungari poolt — Aladar Bán (10 min.). 6. Koorilaul — Ungari üliõpilaskoor. 7. Kõne Eesti poolt — G. Ollik. 8. Koorilaul — E. M. O. koor. 9. Lõppkõne — koolinõunik Matti Pesonen. H ü m n.

Kell 18—19.30. Spordivõistlused Eläintarha spordiväljal Eesti ja Ungari kongressi peatoimkondade poolt.

Kell 18. Soomlastele korraldatud vastuvõtt Fennias.

Kell 20—22. Laulu-Mieste kontsert Kaardi maneežis.

Kell 22. Vastuvõtt linnapea, prof. Tulenheimo juures.

Kell 22. Üliõpilaste piduõhtu Vana Üliõpilasmaja aulas.

## KONGRESSI EINELAUA HINNAD.

Riisipuder piima ehk		Sidrunisooda . . . . .	Smk. 2.50
magusa kastmega . . . . .	Smk. 2.50	Vichyvesi . . . . .	1.50
Lihasupp . . . . .	3.—	Pommac . . . . .	3.50
Hernesupp . . . . .	3.50	Koogid . . . . .	2.—
Porgandisupp . . . . .	3.50	Võileivad . . . . .	2,3,3.50
Kompott . . . . .	2.50	Tee . . . . .	1.—
Piiim . . . . .	0.50	Kohvi . . . . .	2.—
Hapupiim . . . . .	0.50	Mors . . . . .	1.—
Kali . . . . .	0.50		

## Magyarnyelvü tartalmi áttekintés.

Az Eesti Hõim jelen száma a IV. finnugor kongresszusnak van szentelve. Ez a szám Sööt K. E. „Sangari sugu“ című költeményével és Ernits V. áttekintésével az előbbi három kultúrkongresszusról kezdődik. Csekey István az észterdélyi kapcsolatokról ír. A régmúltból a mai ideig Martti Haavio áttekintést ad a finn művelődésről és a finn nevek finnesítéséről Finnországban a „Suomalaisuuden Liitto“ 25. éves jubileuma alkalmából. Következik Eisen M. J.-től költemény Magyarország és Finnországnak. Mägiste Julius az észter-inger kulturális helyzetet ismerteti és az oroszosításnak az ingereknél véget kíván vetni. Tovább Karlson F.-től üdvözet a finnugoroknak. Híresebb magyar költőkről Transzylvániában Györke József ír. Végül következik kritika a rokon irodalomból, rokon krónika és hírek a IV. kongresszusról.

## Suomenkielinen sisällyskatsaus.

Tämä „Eesti-Hõimun“ kaksoisnumero on omistettu neljännelle suomalais-ugrilaiselle sivistyskokoukselle. Se alkaa K. E. Söötin runolla „Sangari sugu“ ja V. Ernitsin arvostelevalla yleiskatsauksella edellisistä sivistyskokouksista. Stefan Csekey kuvailee Eestin-Transylvaanian suhteita ikimenneistä ajoista meidän aikoihin saakka. Martti Haavio antaa yleiskatsauksen suomalaisesta sivistystyöstä Suomalaisuuden Liiton 25. v. muistojuhlan johdosta, hauskaasti kertoen nimien suomalaistuttamisesta. Lisäksi M. J. Eisen pyhittää runon Unkarille ja Suomelle. Julius Mägiste esittää Eestin Inkerin nykyisiä sivistyssuhteita, kuuluttaen häviötä siellä yritetylle venäläistyttämiselle. F. Karlson tervehtii suomalais-ugrilaisia. Joseph Györke karakterisoi Transylvaanian huomattavia unkarilaisia runoilijoita. Paul Voolaine kuvailee Lapin matkaansa. Lopuksi seuraa arvosteluja heimokirjallisuudesta, heimokronikkaa sekä tiedonantoja neljännestä sivistyskokouksesta.

Ostke enesele ja kinkige teistele ainult meie rahvapäraseid asju!

Iga eestlase uhkuseks kodu kui ka välismaal on  
omale muretseda rahvuslikke töid ja esemeid!

Soovitame eriti:

Ed. Taska ateljee kaunistatud nahatöid ja kunst-  
kõiteid, mis oma algupärasuse ja rahvusliste orna-  
mentidega on äratanud mitte ainult Eestis tähelepanu  
ja imetlust, vaid leidnud ka rahvusvahelist hinnangut.  
Esitused: Helsingis, Londonis, Pariisis, Stockholmis.

Puule maalitud rahvariiete mudeleid Fr. Sterni järele  
(kujutavad eesti rahvariideid 1850. a. paiku). Kr. 1.25.

Rahvustrükitest kanne, kibusid ja vokke rahvaelu  
avaldiste mälestusina . . . Kr. 0.40 — Kr. 3.50.

Eesti mängukaarte.

Eesti Punase Risti noorte osak. nahatöid mitmekesises  
valikus.

Informatsioon kirjandusest:

Üldteosed:

<i>Estonia</i> , Inglise keeles . . . . .	Kr. 4.50
<i>L'Estonie</i> , Prantsuse keeles . . . . .	" 4.50
<i>Estland</i> , Volk. Kultur. Wirtschaft. Saksa keeles . . . . .	" 5.—
<i>Eesti</i> , Maa, Rahvas, Kultuur. . . . .	" 25.—

Ülevaated sõnas ja pildis:

<i>Eesti Vabariigi toomispäevilt 1917—1925</i> Prantsuse keelse seletusega . . . . .	Kr. 10.—
<i>Parikas, Eesti — Estonie — Estonia — Est- land</i> . Nelja-keelse ülevaatega . . . . .	" 10.—

Eesti kaardid.

Peale selle rida mitmesuguseid maa ja rahva-  
elu üksikuid alasid käsitavaid teoseid.

*Tartu Ülikool 1919—1929* . . . . . Kr. 6.—

Ilukirjandust.

Vaatekaarte Eesti maastikust, tegelastest ja rahva-  
riietest albumites ja üksikult.

Hõimu-ajakiri „EESTI HÕIM“ 4 nrit aastas. Tellimishind aastas Kr. 1.—  
Keeleteaduslik ajakiri „EESTI KEEL“ 6 nrit aastas. Tellimishind  
aastas Kr. 2.— „MAJANDUSTEADUSLIK AJAKIRI“ ilmub  
2 nrit aastas à 2 kr.

Raha ettesaatmisel kättesaamine meie kulul.

AKADEEMILINE KOOPERATIIV TARTUS, JAANI 7, TEL. 63

# Hõimu-ajakiri

# „EESTI HÕIM“

(IV aastakäik).

Ilmub Akadeemilise Hõimuklubi toimetusel ja Fenno-Ugria väljaandel 4 nrit aastas, käsitades hõimutöö põhimõttelisi küsimusi ja tuues teateid hõimlaste elust. Number 16 lk., piltidega.

**Vastutav toimetaja:** prof. J. Mägiste, **tegevtoimetaja:** mag. E. Päss.

**Talitus:** Akadeemilise Kooperatiivi raamatu- ja kirjutus-tarvete kaupluses, Jaani t. 7, Tartus, avatud äripäeviti k. 8—18-ni.

**Tellimishind:** sisemaale: aastas 1 kr., poolaastas 50 senti; välismaale: aastas 1 kr. 50 s., poolaastas 75 senti.

**Tellimisi võtavad vastu** talitus, kõik postkontorid, Fenno-Ugria büroo Tallinnas, raamatukauplused ja eri „Eesti Hõimu“ tellimiste vastuvõtjad.

**Üksiknumbrid müügil paremais raamatukaupluses.**

**Kuulutused teksti järel:** lehekülg 30 kr., pool lehekülge 15 kr., veerand lehekülge 8 kr.

**Vanemad aastakäigud:**

I aastakäik	1928. a.	—	Kr. 1.—
II	„	1929. „	— „ 1.—
III	„	1930. „	— „ 1.—

*Tellige ajakirja!*

*Nõudke proovi numbreid!*

**AKADEEMILINE KOOPERATIIV,**

**JAANI 7, TARTUS, TEL. 63.**